

Mladi v delovnih organizacijah

Za konec tedna

Sobotna priloga Delu

„Če ne bomo uspeli, bomo povedali, zakaj nismo...“

Nekaj misli in mnenj iz pogovora v našem uredništvu

Iz vsebine:

VLADO JARC
SAMOUPRAVNI IN DRUŽBENI
DOGOVORI
Aktualna tema

VIKTOR ŠIREC
KOGA OBDAVČITI?
Beograjska panorama

MARIJAN KUNEJ
MILIJONI ZA BAROČNEGA
»KANARČKA«
Zagrebski kalejdoskop

JOZE SNOJ
SAMUEL BECKETT
Portret tedna

Prof. dr. ALOJZIJ VADNAL
RAGNAR FRISCH IN JAN
TINBERGEN
Prvikrat Nobel za ekonomijo

MIRAN SUSTAR
ZA PALESTINCE NI MEJA
Ob ruho libanonske krize

FRIC FRANKL
NAŠI UMETNIKI V UGLED-
NEM MUZEJU
Pismo iz New Yorka

MARIJAN TRSAR
EDO MURTIĆ
Naši sodobni slikarji in kiparji

BREDA POGORELEC
CASOPISNI JEZIK ZAMEJ-
SKIH SLOVENCEV

BOGDAN POGACNIK
NERESNO RESNO ALI NERESNO
NERESNO
Šesti bienale mladih v Parizu

Dr. FRAN VATOVEC
OGNJIŠČI V CELOVCU
Stoletnica smrti Antona Janežiča

VANDA SKODNIK
OD ZMAG DO ZMAG NAS
VODIL JE TOVARIŠ STANE
Pripravlja narodni heroj Peter
Stante-Skala

FRANCE JERAS
ZASEBNE TISKARNE
Velja zasebno pobudo podpreti ali
pa onemogočiti?

IGOR GRUDEN
»DOBIMO SE V KNJIGARNI!«
Zapisek iz Trsta

Dr. MARIJA AUERSPERG
BLEOMYCIN V ZLATI KNJIGI
KEMOTERAPIJE
Zapiski s potovanja po Japonski

Inž. MARJAN TEPINA
SODOBNO MESTO
Prispevek k razpravi o temi
»La città nuova«

MARIJAN TAVČAR
V TREH MUZEJIH
S potovanja po Cipru

STANE PETERLIN
SENCE CIVILIZACIJE
Priprave na »Evropsko leto varstva
narave«

MARJAN SEDMAK
BELORUSIJA: VOJNA
IN MIR I.
Geografija z nekaj geopolitike

NAČA MATIČIĆ
IGRA OBLAKOV
Odlomek iz romana

Teze o problemih in nalogah mladine v delovnih organizacijah same po sebi ne pomenijo ne začetka, ne konca aktivnosti. Imamo sicer lep program (takšni so tudi programi drugih organizacij) pa veliko napak, ki onemogočajo njegovo uresničevanje – Idealizirani sistem študija na univerzi je eden vzrokov, da se mladi strokovnjaki kasneje v delovnih organizacijah utopijo v obstoječih odnosih in napakah – Mladi strokovnjaki se nasploh z družbenimi vprašanji le malo ukvarjajo – Zveza mladine in Zveza študentov se žal v mnogem razhajata – Mladi morajo svoj dolgoročni interes, možnost uveljavljanja iskati v znanju, sposobnosti in ustvarjalnosti – Vse preveč ljubimo navidezni red in mir, ki nam omogočata navidezno mirno spanje brez skrbi – Morali bi že v začetku obračunati z zmotno, da je uveljavljanje samoupravljanja nekakšna koncesija delovnim ljudem – Včasih je bilo res dovolj, če je bil direktor »naš človek« in prosvetljeni absolutist – Nekateri bi bili srečni, če Zveze mladine ne bi bilo.

To je le nekaj polemčnih misli in mnenj, ki smo jih izluščili iz nedavnega zelo odkritega pogovora v uredništvu »Delo«. Beseda je tekla o nalogah mladinske organizacije (in hkrati tudi drugih) v delovni organizaciji, o sedanjem delovnem in političnem prispevku mladih delavcev, o stopnji organiziranosti ZM in njeni sposobnosti, da vpliva na reševanje številnih družbenih problemov, ki so hkrati tudi mladinski problemi.

Pogovora so se udeležili: predsednik republiške konference ZMS Mitja Gorjup, sekretar konference Dagmar Suster, član mestne konference ZK Ljubljana Franček Huđec, sekretar komisije za družbeno-ekonomske odnose pri predsedstvu ZMS Franc Gazvoda, Zivko Pregl (Ljubljana), Alfred Voh (Maribor) in Jakob Persak (Ljutomer), člani predsedstva RK ZMS ter urednik notranje-politične redakcije »Delo« Jak Koprivc in sodelavec »Delo« Ivan Vidic.

„Nekaj časa smo govorili, da smo organizacija zatiranih struktur“

»Kaj je spodbudilo vodstvo mladinske organizacije, da se na tretji seji republiške konference loti sprememb mladine v gospodarskih in drugih delovnih organizacijah?«

DAGMAR SUSTER: »Prevladalo je spoznanje, da moramo svojo moč usmerjati tam, kjer se zdaj kaže boj za uresničevanje reforme (družbene in gospodarske) – torej v delovne organizacije. To spoznanje temelji na dosedanjih izkušnjah, ko ob prenehanju skrbi za delavsko mladino in njene probleme nismo bili sposobni obravnavati in reševati družbenih problemov (torej tudi naših). Vsak tretji slovenski mladinec je zaposlen, vsak tretji zaposlen je mladinec. Seveda ne gre vse lahko – premo je mladina ukvarja s tako imenovanimi »spolitimi« vprašanji v bazi, kot temu popularno rečemo. V številnih gospodarskih organizacijah ni mladinskega aktivnosti, kjer je, se velikokrat ukvarja sicer potrebnimi, a vseeno drugorazrednimi vprašanji zabave in rekreacije. Konferenca bo sprejela stališča, ki bodo obvezna za delo mladine v delovnih organizacijah, občini in republikah. Ko bomo sprejeli stališča in obveznosti, bo šlo torej za »kako« in ne več »kaj«.

MITJA GORJUP: »Vemo, da je ponekod odnos mladim do teh vprašanj slab in celo zaskrbljiv. Seveda se ob tem vprašamo, koliko dobra ali slaba organiziranost Zveze mladine v delovni organizaciji lahko vpliva na takšen odnos mladim. Organiziranost je važna, dokler pomaga spreminjati to mentaliteto ljudi, mentaliteto pasivnosti.«

Zakaj so neodločni in neprizadeti do dogajanj v podjetjih?

»Mar ne vpliva na aktivnost tudi to, da so člani mladinskega aktivna v delovni organizaciji zvečne vajenci in kvalificirani delavci, medtem ko se mladi strokovnjaki, ki bi lahko tudi veliko naredili, ogrevajo za druge organizacije (ZK, morebiti sindikat) in v aktivno ne delajo?«

MITJA GORJUP: »Nekaj časa smo sami govorili, seveda v prisposodbi, da smo organizacija zatiranih struktur, organizacija vajencev in kvalificiranih delavcev. Res pa je, da se mladi strokovnjaki nasploh le malo ukvarjajo z družbenimi vprašanji in bolj s svojim položajem.«

DAGMAR SUSTER: »Izgubljamo ljudi tudi na druge načine – marsikdo ne dela več v mladinski organizaciji ki se poroči, ko odsluži vojaščino...«

ZIVKO PREGL: »V veljavi je še vedno miselnost, da je delovna afirmacija v neposredni zvezi s politično afirmacijo. Partija nima povsem izdelanega odnosa do znanja, članstvo v ZK je marsikje še vedno ena izmed potrebnih karakteristik za delovno priznanje. Isto napako delamo tudi mi – tudi ZMS nima izdelanega odnosa do znanja. Naš program pa je sicer prav tako lep, kot so drugi. Mislim pa, da je slaba politična situacija na univerzi nedvomen vzrok, da so mladi strokovnjaki, ki pridejo v delovne organizacije, neodločni in neprizadeti do dogajanj v podjetjih.«

FRANC GAZVODA: »Šolska mreža nasploh ni integrirana, povezana z gospodarstvom v šolah in na univerzi so mladi ljudje pod vplivom nekakšnega idealiziranja, ki ga spodbuja in razvija klasični sistem pouka. Takrat so revolucionarni, tudi na cesti grede. V podjetju pa se ne

znajdejo, kaj hitro se prilagodijo stanju, postanejo priveski ali celo zvočniki zlaganih odnosov in slabih mnenj. Mislim, da so za to preveliko oboroženi, da so študentje, štipendisti preveliko povezani s svojo delovno organizacijo, v kateri bodo delali.«

»Toda na univerzi je vendar Zveza študentov, obe organizaciji delata z roko v roki.«

MITJA GORJUP: »Zal smo si precej vsaksebi.«

ZIVKO PREGL: »To stanje je res nemogoče.«

DAGMAR SUSTER: »Eden vzrokov za pasivnost mladih strokovnjakov je nedvomo iskati tudi v tem, da družbeno-politično, samoupravno delo in ustrezno, vrednoteno, da mnogi pravijo »ne izplača se...«

MITJA GORJUP: »Gre za slabo uveljavljanje delavcev nasploh, ne le članov ZM. Mi ne pričakujemo, da bomo čez noč organizirali vse mlade, da bomo potem delali kakke male in srednje revolucije.«

Dobro učinkovito delo – učinkovito samoupravljanje. – Če to prepričanje nosi le deset ljudi je to dovolj, da lahko začnemo spreminjati zavest ljudi. V zavesti ljudi je še zmeraj dilema: znanje je eno (in pomembno), družbeno-politično delo drugo. Ali pa mnenje: (dodajmo pač šepepe samoupravljanja, ker je tako treba). Samoupravljanje je tako za mnoge koncesija delavcem in ne pogoj za nove družbene odnose, za boljše in učinkovitejše gospodarjenje. Tudi mnogi mladi tako mislijo.«

Ključ za učinkovitost je v vsebini dela

»Kako spremeniti to miselnost ali boljše, kaj bo naredila mladinska organizacija?«

FRANCEK HUĐEC: »Učinkovitost mladinske organizacije ni v njeni organiziranosti, ampak v vsebini dela. Priča smo poskusom, da bi ponekod srčno radi potisnili mladinsko organizacijo (in mlade) na

stranski tir – bodisi se mladi sami sebe odriavajo, bodisi da jih drugi. Mnogi pravijo, da bo mladina že prišla na oblast, ko bo pač dozorela, zdaj naj se učil. Mislim, da gre v tem primeru za širše defekte samoupravne družbe. Mladinsko organizacijo v delovni organizaciji je razumeti kot razširjeno možnost samoupravnega delovanja. Njena naloga je usmerjati in tudi spreminjati zavest v dolgoročne interese – ne je, da uresničuje hipne interese mladim. Mladi bi se morali zavedati, pa čeprav se zdaj povsod še ne zavedajo, da so njihovi dolgoročni interesi znanje, sposobnost, ustvarjalnost. Mislim, da je to preveliko povedano v tezah...«

»Kaj teze niso za mladinsko organizacijo malo presplošne?«

DAGMAR SUSTER: »Res, če bi zamenjali besedo ali dve, bi bile lahko tudi teze sindikata ali zveze komunistov. Konferenca pa bo sprejela obveznosti in ne teze.«

FRANCEK HUĐEC: »Rad bi se vrnil na ovire, ki zavirajo uveljavljanje mladine. To, da se mladi po prihodu v delovno organizacijo hitro adaptirajo v dane razmere, je pogojeno tudi s tem, da nimamo dolgoročnih programov razvoja delovnih organizacij. Pogoj uveljavljanja so hkrati silno nestabilni, omogočajo uveljavljanje na drugačne načine, s špekulacijami, pritiskom oblasti. Naj omenim le tehnični in tehnološki izboljšave – v svetu so nosilec inovacij mladi ljudje, pri nas ni tako.«

ZIVKO PREGL: »Seveda, ko je devet od desetih novotarjev v sporu z delovno organizacijo.«

FRANCEK HUĐEC: »Tudi sedanja kadrovska struktura v delovnih organizacijah je zavora uveljavljanju znanja in strokovnosti. Sistem izobraževanja pa je ločen od gospodarstva.«

MITJA GORJUP: »Prav gospodarstvo pa je nosilec poenostavljenih mnenj, da je preobremenjeno z vsemi podatki za negospodarska področja. Sem pa štejejo tudi denar, ki gre za izobraževanje.«

Slab delavec ne more biti dober samoupravljaev

FRANCEK HUĐEC: »Omenili so že dualizem: delovna in politična afirmacija, tu je še drug – delitev dela (politična akcija). Premažati to miselnost je ena najpomembnejših nalog ZM v delovni organizaciji. Samoupravni organizem mora postati sestavni del poklicne delitve dela. Za nas mlade je nezdržljivo tudi mnenje, da imaš v samoupravljanju le pravice in nič dolžnosti in odgovornosti.«

DAGMAR SUSTER: »Hkrati pa je samoupravljanje pogosto, v marsikateri delovni organizaciji, le neizrabljena možnost.«

FRANCEK HUĐEC: »Ne smemo nasedati ljudem, ki iščejo v političnem uveljavljanju kompenzacijo za svoje slabe delovne uspehe.«

MITJA GORJUP: »Najbolj ljubimo pač navidezni red in mir, pravimo počasi in varno, da bomo lepo brezskrbno spali.«

DAGMAR SUSTER: »Dober samoupravljaev mora torej osm ur dobro delati, tako da se lahko zdaj vprašamo, kdaj lahko politično dela. V vrsti delovnih organizacij, ki smo jih obiskali, so delovni pogoji silno slabi. Vendar slabi pogoji niso opravičilo za to, da se prav nič ne dela! Če nihče ne bo delal, bo samoupravljanje ostalo neizrabljena možnost, problemi pa bodo ostali slej ko prej problemi.«

»Nekdo je že omenil, da mladinske organizacije v marsikateri delovni organizaciji ni. Če že je (na papirju), ali ne pomeni nič ali pa se ukvarja z drugorazrednimi vprašanji. Kakšne odločitve naj bi ob tem sprejela konferenca?«

JAKOB PERSAK: »Stanje je resda slabo, ne pa tako kritično, da bi morali biti plat zvonca. Če si mladi želijo izboriti v delovni organizaciji mesto, ki jim gre, morajo biti oboroženi z znanjem. Če bodo njihove zahteve življenjske, jih bo mogoče uresničiti. Samo s sprejetjem lepših dokumentov, programov in tez, ki jih ne uresničujemo, ne bomo napravili koraka naprej. Pristavil bi še, da je iskati razloge za manjšo aktivnost mladih strokovnjakov tudi v tem, da je njihov standard neprimeren višji od standarda javencev in kvalificiranih in nekvalificiranih delavcev. Premalo izobraženi mladi delavci se morajo izpopolnjevati, vendar se jih ne smemo odrekati.«

Najbolj srečni bi bili, če mladinske organizacije sploh ne bi bilo...

ALFRED VOH: »Zavestna organiziranost (tudi ZM) in zavestno politično delo sta pogoj za razvoj samoupravljanja. Naša naloga je razbijati tudi miselnost, brezskrbnost in navidezni mir v delovnih organizacijah. Pogosto pa kolektivne taksne organizacije, ko neko opozori na prikriti napake, vzkipi. Taksne pobude mladine niso tuji pri vodstvih delovnih organizacij, pa tudi političnih organizacij, na odpor.«

»Teze, smo dejali, so splošne, lahko bi bile tudi teze druge organizacije. Kaj bo ZMS, po konferenci, dejansko naredila?«

DAGMAR SUSTER: »Številne so poti, da uresničimo svoja stališča in obveznosti. Samoupravljanje se za nas nadaljuje v občini, predstavniških telesih republike in zveze...«

»To so poti za uresničevanje, želeli pa bi odgonor, kaj bo naredila?«

MITJA GORJUP: »Uporabili bomo vse te poti.«

ZIVKO PREGL: »Če pa že ne bomo uspeli, bomo povedali, zakaj nismo.«

Pogovor priredil: IVAN VIDIC

SVETO BUSIC: POGOVORI

Panorama

Koga obdavčiti?

Vprašanja, o katerih bo še veliko govora

Ni nenavadno, če delavci povezujejo obdavčevanje osebnih dohodkov z nedavnim dolgotrajnim razpravljanjem o nelikvidnosti gospodarskih organizacij, saj je očitno, da so med najboljše nelikvidnosti letos poleti organizatorji dela in gospodarjenja postali nenavadno vznemirjeni in so kar v ekipah šli po deželi pogajat se o plačevanju dologov. Problem je namreč nastal takrat, ko je pretilo, da delavci ne bodo dobili osebnih dohodkov o praven času in v zadostni višini.

Prizadevanje, naj bodo zagotovljeni osebni dohodki za vsako ceno, ne glede na druge dohodke in njihovo delitev na sklade, ima simptomatično podlago: pomirjanje duhov. Nagrajevanje po delu se je namreč v marsikateri delovni organizaciji izjalovilo prav zaradi nelikvidnosti oziroma omejenih skladov osebnih dohodkov, ki vsekakor niso vedno odsev dela, zlasti pa ne rezultatov gospodarjenja. Če je tako, potem je tvegano vztrajati pri nagrajevanju po rezultatih dela, pa so mnoge delovne organizacije prešle na izplačevanje osebnih dohodkov po sistemu plač oziroma so napravile velik korak nazaj v vrednotenje ljudi po nekdanji uslužbenko kvalifikacijski lestvici. Pri tem so marsikateri tudi ta način nagrajevanja deformirali in prilagodili svojim potrebam, ko so dobili več dohodka tisti, ki so bili že ves čas na spisku režijskega plačevanja na račun tistih, ki so bili učinkarji in se pehali za višji osebnimi dohodki tudi za ceno čezurnega dela in najvišje možne racionalnosti.

Ostane torej vprašanje, ali bodo pristojni za nagrajevanje oziroma za obdavčevanje to situacijo analizirali in kaj bodo potem ukrenili. Lansko razpoloženje, da bi bilo nujno prilagoditi obdavčevanje osebnih dohodkov družinskemu stanju, se letos, kaže še stopnjuje in vedno manj je zagovornikov sedanega sistema, po katerem lahko vsak delavec v družini doseže dva milijona starih dinarjev, pri čemer ima lahko ena sama družina neobdavčenih šest in tudi več milijonov starih dinarjev, vsem ko hranilec štiriinšestdeset ne more priti niti do polovice te ravni, pa če bi delal štiriindevetdeset ur na dan.

Vse bolj se širi mnenje, naj bi obdavčevanje osebnih dohodkov upoštevalo ustvarjanje celotnega dohodka in jemalo za merilo stvarne rezultate dela, ne pa samo dvomilijone, ki se kažejo skozi osebni dohodek. Zlasti delavci z nizkimi osebnimi dohodki, ki sedanje stanje neopodirano najbolj občutijo, ne morejo pa dovolj vpitivati nanj, menijo, da bi kazalo uvesti tak način obdavčevanja osebnih dohodkov, ki bi prizadejal nernost organizatorjev dela, ki imajo praviloma visoke osebne dohodke (čeprav relativno) kljub svojim slabim rezultatom, izraženim v ekonomičnosti in rentabilnosti gospodarjenja. V tem primeru ne bi bilo nikakršnega problema, kako uveljaviti progresivno lestvico obdavčevanja, ker bi morali plačati enkrat več davka tisti, ki so najbolj odgovorni za gospodarjenje, pa imajo v okviru podjetja najslabše rezultate dela. Morebiti bi to celo prispevalo k urejanju nelikvidnosti? Vsekakor bi odkrilo stanje gospodarjenja v podjetjih in pospešilo prizadevanje vseh članov kolektivov k boljšemu gospodarjenju nasilno.

Nadalje razpravljajo delavci, ali je samo delo na delovnem mestu tisto, ki ga je mogoče meriti s principom vrednotenja človeka po njegovem delu. Ali nima morda velik pomen za tako vrednotenje človeka tudi de-

lo posameznika v družini, v vzgoji otrok, v skrbi za njegovo lojske uspehe, za zdravstveno stanje družine, za njen kulturni razvoj in podobno? Valjuje se namreč praprčanje, da je plačevanje osebnih dohodkov zgolj v gledišču delovnega mesta nesprejemljivo individualiziranje dela in da škoduje družbi.

Pri vsem tem je očitno, da imajo največji vpliv na način obdavčevanja tisti, ki so že sicer na tako rplynem položaju, da njihova beseda v odločanju je kolektivno več velja. Način nagrajevanja skupaj z obdavčevanjem osebnih dohodkov naj bi čimprej privedlo do zblizevanja ljudi in njihovih naporov za razvoj vse družbe, ne pa nasprotno, kot čutimo zdaj. Pri tem je seveda treba upoštevati težnjo ljudi, da bi se videli in srečavali skozi ustvarjanje dohodka, ne pa skozi njegovo delitev, ker v delitvi nimajo vsi enake besede in večina pravzaprav sploh nima dovolj vpliva, da bi bili nenehni popravi v pravilnikih o osebnih dohodkih v prid delavcem ne pa tistim, ki se nikdar niso uvrstili v neposredne učinkarje, češ da njihovo delo ni merljivo in da ga lahko najuspešneje ocenjujejo le sami.

Te pripombe niso iz trte izvyte, če samo pomislimo na dejstvo, da so otroci nekaterih staršev silno privilegirani samo s tem, da starši zaslužijo tudi po pol milijona in več na mesec in da potem otrok pri takih zaslužkih dobi na mesec za porabo tudi po 100.000 st. dinarjev, da ima na voljo avto (če ga nima že sam), da se lahko zabava, vsem ko je veliko delavcev, ki malo zaslužijo.

Obče prepričanje, da z delom pri nas in nikjer na svetu res ni mogoče zaslužiti velikega razkošja, je vsekakor na mestu in nujno je, da to upoštevamo tudi v sistemu obdavčevanja osebnih dohodkov. Rad pritrdim tistim, ki zahtevajo obdavčevanje osebnih dohodkov na podlagi dela v vseh njegovih variantah, ne pa samo skozi časovno merljivost, da torej plačajo visok davek tisti, ki so si zagotovili velike osebne dohodke, pri tem pa pustili delovno organizacijo na robu likvidnosti in rentabilnosti, ko pride do tega, da podjetje sne tudi sredstva, s katerimi je začelo poslovati, namesto da bi ustvarjalo nove denarne in druge vrednosti družbi, v kateri živi.

Bržkone bi tako obdavčevanje osebnih dohodkov pripomoglo k razčiščenju marsikaterih motnih zadev v delovnih organizacijah, predvsem pa bi napotilo organizatorje dela, da se polno zaposlijo z delom na svojem področju, za kar so plačani; potem ne bi imeli časa za honorarno in drugačno delo, ki je mnogim osrednji vir zaslužka v delovnem času, ki ga v delovnih organizacijah samo prebijejo v pričakovanju poznejšega dela za druge ali celo varčujejo s svojimi močmi, da potem šuštarjajo. Zaradi tega se tudi strinjam z upoštevanjem, ki so jih med pripravljanim dolgoročnega plana izrekli v Srbiji na račun organizatorjev dela, da so oni oziroma gre, vsem ko so naši delavci zlasti v tujni dokazali delavnost in sposobnost za doseganje najvišjih produktivnosti. Menim namreč, da ta definicija velja nasilno in da skorajda ni izjeme, razen v delovnih organizacijah, kjer so se potrudili gospodariti tako, da jih nobena gospodarska in druga sprememba ne more presenetiti. Torej tako, da lahko uvedejo zares dosledno nagrajevanje dela. Izjema se seveda potrjujejo pravilo.

VIKTOR SIREC

Zagrebski kalejdoskop

Milijoni za baročnega „kanarčka“

Tudi gledališka kavarna bo dobila novo podobo

Blizu ko smo slovesni otvoritvi (27. novembra) obnovljenega in moderniziranega HNK, več prikuplja javnost novico o stanarčuku na Trgu maršala Tita, rumenem baročnem poslopju, ki so ga rešili za 50 milijonov. Pri financiranju rekonstrukcije te gledališke hiše, ki jo zdaj predstavljajo za najsoodnejšo in najbolj urejeno v Evropi je poleg drugih sodelovali tudi 171 delovnih kolektivov, ki so dali enkratno pomoč v skupni vrednosti 2.000.000 dinarjev, medtem ko je 110 delovnih organizacij odkupilo 318 gledaliških sedežev osir. prostora, za katere so plačali dejansko ekonomsko ceno. Gospodarstvo je na tak nov, originalen način financiralo rekonstrukcijo HNK (Hrvatsko narodno gledališče) s skupno 10.000.000 dinarjev; ko je prodal sedeže, je teater ubil dve muhi na mah: prišel je do dočlenega dela denarja, ki ga je potreboval za obnovu, hkrati pa je dosegel še nekaj mnogo bolj pomembnega in bistvenega — zagotovil si je, vsaj tako si obljuba, novo občinstvo iz vseh delavcev, neposrednih proizvajalcev.

Operacija osir. sadravljanje HNK je trajalo dve leti in devet mesecev, kar je precej več, kot je trajala sama gradnja teatra, ki sta ga dunajška arhitekta Felner in Helmer postavila v štirinajstih mesecih. Toda ne smemo pozabiti, da sta bila pri tem precej na boljšem, kajti HNK je bilo že 32. gledališko poslopje, ki ga je gradilo to podjetje. Teater so gradili strokofakcijsko; po že izobčenih načrtih in so zato lahko sačeli takoj sidati. Precej drugače je bilo, ko so pred stebri trzali le ti začeli obnavljati to gledališče. Za kaj takega namreč niso imeli vsajprej pripravljanih načrtov, temveč so jih oblikovali v hrotrak z isvanjem adaptacijskih posegov. Stara stvar je, da prihaja pri adaptacijah

in rekonstrukcijah domala vselej do nesnank in presenečenj, še posebej, kadar gre za zgodovinski objekt, ki je ostal brez originalne dokumentacije o izvidih, kakršne je HNK. Zanj so predvidevali enajst adaptacijskih posegov, kasneje pa so ugotovili, da jih je potrebnih trikrat več.

Ta čas se mnogi Zagrebčani predvsem sprašujejo, ali ne bi mogla biti rekonstrukcija teatra opravljena prej, pa tudi, ali ne bi bilo boljše, ko bi adaptacijske milijone vložili v gradnjo nove gledališke hiše. Mednarodne primerjave na prvo so pri rok in očitno gledališča v Innsbrucku so potrebovali šest let, podobno pa je bilo tudi z španjolsko opero, Covent gardenom itd., čeprav dela niso bila bolj obsejna od zagrebških. Za odgovor drugim, ki bi raje videli novo gledališko hišo, ena sama primerjava: predvideno je bilo, da bo gradnja novega dunajškega gledališča stala 180 milijonov šilingov, toda ko je bilo zgodnje, je stalo 400 milijonov. V primerjavi s to večjo so zagrebški milijoni seveda samo simbolični.

Za obiskovalce ostaja v HNK navidezno bolj ali manj vse po starim, le da je teater bolj svetel in polsrepan z dekorativnimi elementi. Mareška tistega, kar predstavlja sedanjost beased tehnikos, ostaja občinstvu skrivno in bo to doživljalo šele na predstavi. Mnogograde naj omenim, da je v hiši 200 novih kralj, da bodo spleteno uravnane ovestivne uravnalavki berlinski elektronski moznosti, da bo elektronska naprava skrbelo tudi za svotne in glasbene učinke, da so gledališki sedeti, uvočeni iz Italije in Avstrije, servisizirani, urevanji na nastiško spuščanje in dviganje, da je dobila hiša supermoderen vrhiv oder itd.

STOJAN KERBER: BABICA

Aktualna tema

Samoupravni in družbeni dogovori

Stališča in mnenja pravnega sveta izvršnega sveta skupščine SRS

V sklepih predsedstva ZKJ o perečih vprašanih družbenoekonomskih odnosov je na nekaj mestih govora o samoupravni in družbenem dogovarjanju. V zvezi z opustitvijo državnega kapitala kot družbenoekonomskega odnosa, v katerem se odtujujejo sredstva od neposrednih proizvajalcev, je rečeno, da je treba čimbolj vsestransko razviti samoupravne oblike koncentracije sredstev družbene reprodukcije. V tretjem delu sklepov, kjer predsedstvo opredeljuje, v kateri smeri je treba razvijati gospodarski sistem, pa je izrecno naročeno, da je treba samoupravno in družbeno dogovarjanje razvijati zlasti v dveh smereh: v dogovarjanju na področju delitve dohodka in, drugič, naj bi na podlagi samoupravnega in družbenega dogovarjanja »pospeševali samoupravno in družbeno planiranje, oblikovanje skupnih strateških ciljev gospodarskega in družbenega razvoja in dopolnitev učinkovitega instrumentarija, ki bo odstranjeval neugoden učinek stihije v tržnih tokovih in usmerjal vedenje subjektov v gospodarjenju v skladu z razvojnimi cilji«.

V slovenski skupščini se je razvila razprava o samoupravni in družbenem dogovarjanju ob predlogu za izdajo zakona o družbenem usmerjanju delitve dohodka in osebnih dohodkov. Potemakem gre za zelo aktualno temo, ki se je je lotil pravni svet izvršnega sveta skupščine SR Slovenije ter do nje opredelil svoja mnenja in stališča. To je storil sicer že v začetku maja letošnjega leta, spričo razprave v skupščini o prej omenjenem predlogu za izdajo zakona pa so o njegovih stališčih posebej razpravljali na nedavnih sejah odbora republiškega zbora za družbenoekonomske odnose.

Pravni svet je obravnaval le pravno plat

Samoupravnih in družbenih dogovorov in brez stitega dogovarjanja, pri katerem se sram državnega prisiljevanja na samoupravni podlagi in na temelju avtonomne volje delovnih organizacij oziroma drugih zainteresiranih subjektov urejajo določena vprašanja, ki imajo skupni pomen za te organizacije. To področje je — čeprav silno skopo pa vendar sistematično — uredil temeljni zakon o ugotavljanju in delitvi dohodka v delovnih organizacijah, ki je izšel sredi lanskega leta. Zato je pravni svet obravnaval pravno problematiko samoupravnega in družbenega dogovarjanja, ki izhaja iz tega splošnega pravnega akta.

Temeljni zakon pozna dve instituciji sa-

moupravnega dogovarjanja v širšem smislu. Po določbi 18. člena zakona se samostojne organizacije združenega dela dogovarjajo o pogojih za pridobivanje dohodka in o načelih, po katerih bodo določale osnove in merila za delitve dohodka. Po določbi 19. člena pa se za usklajevanje posamičnih in skupnih interesov delovnih ljudi ter za ustvarjanje skupnih podlag za urejanje posameznih vprašanj z področja pridobivanja in delitve dohodka ter osebnih dohodkov delavcev uvaja družbeno dogovarjanje med asociacijami delovnih organizacij, sindikati in izvršnimi organi družbenopolitičnih skupnosti. Sporazumi, ki sodijo v prvo kategorijo, se navadno označujejo kot samoupravni dogovori, oni z druge kategorije pa kot družbeni dogovori.

Samoupravne dogovore sklepajo delovne organizacije same, se pravi brez posrednika, četudi lahko pride pobuda za dogovor tudi od zunaj. Dogovor veče tiste delovne organizacije, ki so ga sklenile in morajo po njem uravnati svoje odločitve in splošne akte (pravilnike, statut). Odpirajo pa se vprašanje, ali velja samoupravni dogovor neposredno za prizadete delovne organizacije, ko ga sklenejo njihovi predstavniki, ali pa je potrebna njegova naknadna ratifikacija. Pravni svet meni, da tak sporazum velja, če so ga sklenili predstavniki, ki so po statutu pooblašteni za sklepanje takega sporazuma in je v statutu tudi določen obseg pooblastila. Če pa takega pooblastila v statutu ni, potem velja sporazum šele, ko je naknadno ratificiran.

Družbenega dogovora pa ne sklepajo delovne organizacije neposredno same, ampak subjekti, ki so za tako sklepanje pooblašteni z zakonom. Ti so: asociacija delovnih organizacij (gospodarska zbornica, skupnost zavodov itd.), sindikat ter izvršni organ družbenopolitične skupnosti (izvršni svet oziroma organ, ki ga določa statut ali drug splošni akt občine). Po mnenju pravnega sveta pa tak sporazum delovnih organizacij neposredno ne zavezuje. Obvezne postane šele, ko ga delovna organizacija v skladu s svojim statutom ratificira. Izjemo od tega lahko določi le zakon.

Iz obrusložitve zakona izhaja, da je bistvena razlika med samoupravnim in družbenim dogovorom v tem, da so v prvem primeru pobudniki neposredno delovne organizacije, v drugem pa poleg njihovih asociacij še sindikati in izvršni organi družbenopolitičnih skupnosti. Po mnenju pravnega sveta pa je pomembno tudi, da gre v prvem primeru za skupen interes prizadelih delovnih organizacij, pri družbenem dogovoru pa je v večji meri prisoten širši družbeni interes. Oba interesa pa morata biti identična. Zato je v temeljnem zakonu postavljeno tudi načelo, da v primeru, ko družbeni dogovor ni bil dosežen, ustrejni zbor družbenopolitične skupnosti lahko na pobudo enega izmed treh navedenih sprejme priporočilo.

Pravni svet pa glede tega ni bil enoten. Po ločenem mnenju v njem so samoupravni in družbeni dogovori v medsebojni odvisnosti. Družbeni dogovor predstavlja po mnenju družbeno intervencijo v primeru, ko določenih razmerij na področju pridobivanja ali delitve dohodka ni bilo mogoče doseči s samoupravnim sporazumom, med samimi delovnimi organizacijami. Vsekakor je to vprašanje, na katerega bo treba našli ustrezen odgovor pri sestavljanju republiškega zakona o usmerjanju delitve dohodka, katerega poseben del naj bi urejal prav to samoupravno in družbeno dogovarjanje.

Po mnenju pravnega sveta so predmet samoupravnega oziroma družbenega dogovarjanja odnosi v okviru samoupravljanja na področju združenega dela, ki jih vsaka delovna organizacija samostojno ureja s statutom ali drugim splošnim aktom, npr. s pravilnikom o delitvi dohodka, pravilnikom o delovnih razmerjih ipd. Postavlja pa se vprašanje, ali so predmet samoupravnega oziroma družbenega dogovarjanja tudi odnosi, ki so že urejeni z zakonom, ali pa že sam zakon nalaga določene obveznosti

glede ravnanja s sredstvi. Nekateri menijo, da je to mogoče, češ da se s tem etastično urejanje organsko nadomešča s samoupravnim dogovarjanjem in se tako detatizira. Pravni svet pa enotno meni, da so predmet samoupravnega in družbenega dogovarjanja lahko izključno tisti odnosi, katerih urejanje sodi v samoupravno sfero delovnih organizacij.

Ze po ustavi se samoupravljanje delovnih ljudi uresničuje v enotnem družbenoekonomskem sistemu, in sicer skladno z ustavo, zakoni in statuti delovnih organizacij. S tem ustava sama prepričuje, da bi samoupravno in družbeno dogovarjanje preseglo teren samoupravljanja in poseglo v sfero odnosov, ki jih ureja zakon. Seveda pa je lahko zakonska določba le usmerjalna in dopušča, da delovne organizacije v njenem okviru določene odnose same urede s svojim splošnim aktom. Po mnenju pravnega sveta bi kakršnikoli drugačni sklepi vodili k rušenju pravne varnosti in stabilnosti sistema. Sam razvoj naše samoupravljalске družbe pa terja, da se država regulativna čimbolj oži in da se s tem širi področje samoupravljanja delovnih organizacij.

Dogaja pa se, da poskušajo nekateri to izigrati. Izhajajo namreč iz domneve, da je predmet dogovarjanja vsako pridobivanje dohodka in si poskušajo pridobiti monopolni položaj na tržišču ali pa spraviti partnerja v neenakopraven položaj. Takšni dogovori ne le s samo institucijo samoupravnega dogovarjanja, ampak tudi z ustavo (30. člen ustave SFRJ) in zakoni (npr. s temeljnimi zakonom o blagovnem prometu).

Pravni svet je obravnaval še nekatera druga vprašanja, ki so se že ali se še utegnejo pojaviti v praksi. Predvaljalo pa je mnenje, da bo treba to področje dosti podrobneje urediti z zakonom.

Z institucijo samoupravnega in družbenega dogovarjanja, kakršna je zamišljena po temeljnem zakonu o ugotavljanju in delitvi dohodka delovnih organizacij, se področje samoupravnih splošnih aktov razširja še na samoupravne in družbene dogovore. Opusčajo se namreč unificirane oblike splošnih aktov — statut in razni pravilniki. Z dogovori odpiramo pota k povezanju samostojnih samoupravnih subjektov, ki v skupnem interesu urejajo določene družbene odnose. Res bi lahko rekli, da dosežemo z njimi novo kvaliteto v razvoju samoupravljanja: večjo povezanost in enotnost pri urejanju družbenih vprašanj, in to ne z državnim prisiljevanjem, z državnimi ukrepi, saj je pot k povezanju, in enotnosti dojak ozka in izbira majhna, ali z reaffirmacijo države in njene oblasti ali prek dogovarjanja samostojnih družbenih subjektov.

Seveda pa to samoupravno in družbeno dogovarjanje ni nekakšna čarobna paliča, kakor so rekli na že omenjeni seji odbora za družbenoekonomske odnose republiške zbornice, ki nas bo na mah rešila vseh težav in zapletov. Interesi so različni in jih je dostikrat kaj težavno uskladiti ter vselej pričakovati, da bo sklenjen dogovor ob tako različnih interesih. Predvsem pa je treba napisati nekakšna pravila igre, da bi vedeli, o čem se je treba dogovarjati, glede česa pa se ne bi smeli, ker bi s tem povzročali samo družbeno škodo.

To je treba namreč storiti, da bi preprečili nastajanje monopolov in da bi dosegli večjo kohezijo družbe. Potrebno je predvsem podrobneje urediti proceduralna vprašanja in odnose med posameznimi vrstami splošnih aktov. Opredeliti pa bi bilo tudi treba, s kakšnimi pravnimi sredstvi lahko poseže skupnost na določeno samoupravno področje in v primeru, ko do sporazuma ne pride, družbeni interes pa terja, da se določeno področje odnosov uredi. Seveda pa bi morale biti jasno opredeljene tudi sankcije za tiste, ki se sklenjenega dogovora ne bi držali. Navsezadnje samoupravni subjekti, za oblikovanje socialističnih moralnih norm, zapisanih v dogovori, ki jih sicer v zakon ne moreš napisati.

VLADO JARG

MARJAN KUNEJ

Konferenca o evropski varnosti

Golobi letajo v Evropi

Med pripravami na evropsko konferenco se bodo morali sporazumeti ne samo o datumu, ampak še o marsičem drugem

Zasedba Češkoslovaške 21. avgusta 1968 je predvsem v Evropi prekinila proces približevanja med super silama...

NATO: „V načelu da, toda...“

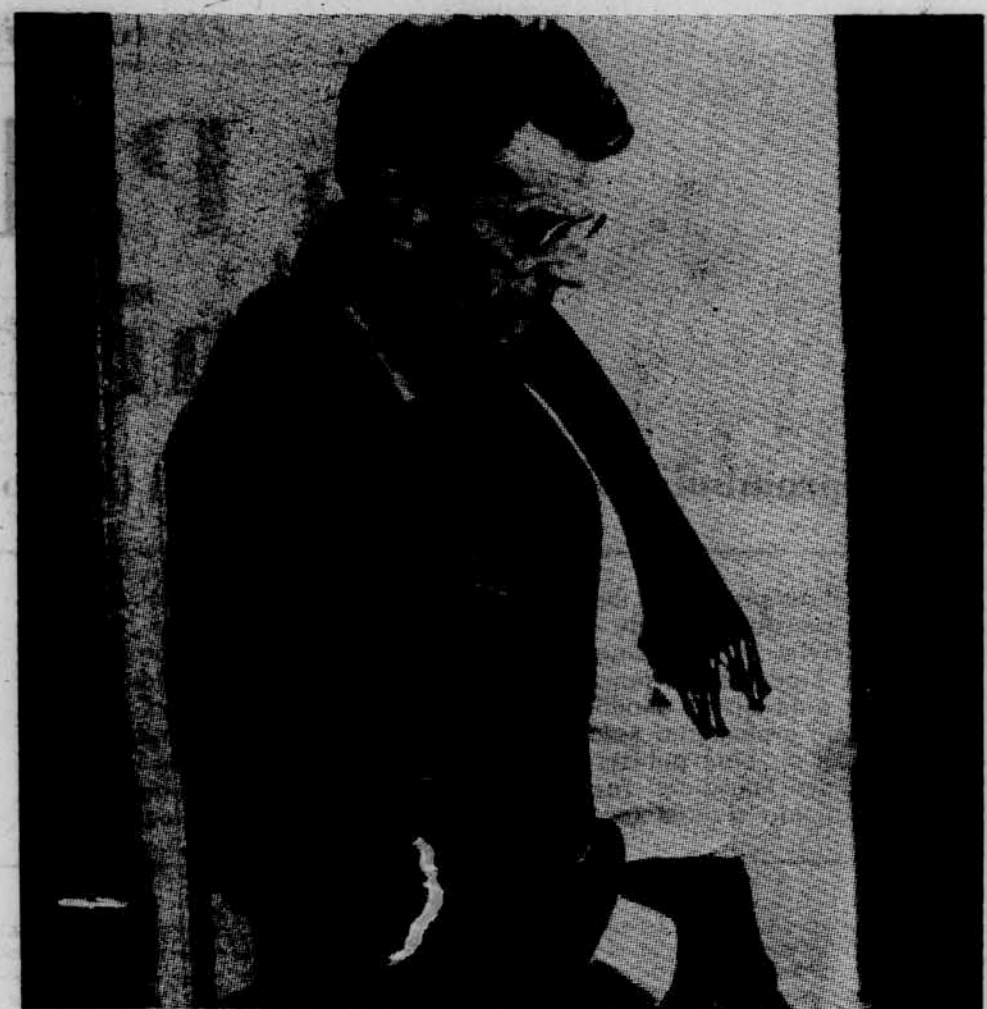
Ze pred sestankom sveta NATO v sredo so sklenili, da po njem ne bodo objavili uradnega sporočila...

Vse to je bilo povedano na pol uradno. Uradno in verjetno še določene se bo opredelila decembrska konferenca...

bilateralna Bonn-vzhodni Berlin v senci vršja bilaterale...

Smisel evropske konference

Toda ob vseh teh posvetih, manevrih, bilateralah in multilateralah se zastavljajo vprašanja in namena konference o evropski varnosti...

Portret tedna

Samuel Beckett

Pisati portret o kulturno pofrancosnem Irou Samuelu Beckettu, letošnjem Nobelovem nagradjencu za književnost...

kovanje nadaljevati. Stokaje si natikajo ali sezuvajo z nabreklih nog svoja obuvala...

Prva polovica 1970?

Zunanji ministri so v Pragi predlagali, da bi na dnevni red evropske konference postavili zagotovitev evropske varnosti...

Nemške bilaterale in multilaterale

Očitno je bilo že na tem sestanku sveta NATO, da se Zahodu manj mudi kot Vzhodu...

Novi bonksi viadi se mudi uresničiti vsaj nekaj pobud vodenja proti Vzhodu...

Da ne mislijo tako samo »nevtralne« drzave v Evropi (izraz ni poseben, toda v tej zvezi morda nujen)...

Prvikrat Nobel za ekonomijo

Ragnar Frisch in Jan Tinbergen

Nobelova nagradjenca za ekonomsko znanost

»Delos je 27. oktobra na kratko sporočilo, da sta prejela Nobelovo nagrado za ekonomsko znanost norveški profesor Ragnar Frisch in nizozemski profesor Jan Tinbergen...

sov Jevonsa, Walrasa in Pareta se ekonometrija razvija zlasti v tem, da temelji na meritvah ekonomskih količin.

miajše ekonometre, je bil od leta 1934 profesor na ekonomski fakulteti v Rotterdamu.

lo zlasti zaradi raziskav ekonomskih ciklov na področju ekonomike pomorstva.

RAGNAR FRISCH

JAN TINBERGEN

Prof. dr. ALOJZIJ VADNAL

V nedololočljivi potrajini smo, v brezčasju; ne vemo, kaj smo, od kod smo, kam smo namenjeni.

Navsezadnje sodijo z nami, manj zlikanimi klovi, v isti svet. »Iste (ne enake, op. pis.) stvari se dogajajo vsem, posebno ljudem v naši situaciji...

Ob robu libanonske krize

Za Palestince ni meja

Kompromisni sporazum o premirju med Libanonci in komandosmi je le zamrznil konflikt no situacijo

«Tokrat preživlja Libanon svoje zadnje ure,» je v dneh nedavne krize v bejrutski kavarni ugotovljala neka tujec. «Libanon že pet tisoč let preživlja svoje zadnje ure, pa je še vedno tu,» je odvrnila libanonska študentka. Njena hladnokrvnost v zares dramatičnih dneh nekako simbolizira usodo Libanona, ki je že dolgo razpet med pripadnostjo arabskemu svetu in njegovim eksplozivnim problemom in med svoj poseben položaj, ki daje deželi sloves »Švice na Levantu». Med ti dve koordinati razpeta dežela nima odraščajoče izbiro: ali se bo jeguljasto izvijala med skrajnostima ali pa bo eksplozirala.

Zaradi te posebnosti je Libanon najskrajši člen v arabski verigi in zato ni naključje, da je kriza z vslo silovitostjo izbruhnila prav tu. Palestinski komandos kot najradikalnejši del arabske revolucije so izvali vojaško konfrontacijo z arabsko državo.

Ko so palestinski gverilci 13. oktobra ugotovili, da libanonska armada obkoljuje vas Madjal Falam, kjer so se nastanili, je bilo na obeh straneh — na libanonski in na palestinski — povsem jasno, da gre za odločilno merjenje moči. Vas, v katero je prišlo 120 gverilcev, je namreč na področju, ki je palestinskim izrazilom državne varnosti prepovedan. Bo libanonska vojska zamrla in pogledala skozi prste ali bo reagirala, se je glasilo vprašanje, ki je bilo za vodstvo palestinskega osvobodilnega gibanja in njegove v gestu za Palestince ni meje izražene ambicije načelne in odločilnega pomena.

Odgovori na tu vprašanje je enako pomembnost pripisovala tudi libanonska stran. Vojska je reagirala in spopadi, ki so vzplamteli po vsej deželi, so bili odsev ob

vladi, bi lahko v prihodnje — tako so sklepali — imeli proti sebi domala vse arabske vlade, ki so v načelu za palestinsko osvobodilno gibanje, v resnici pa ljubosumno gledajo na naraščajočo popularnost, ki jo uživa med Arabci, in se je boje.

Take ocene in pa ambicija, postati v arabski javnosti končni arbiter o tem, kaj je v interesu arabske stvari in kaj ne, je pripeljalo palestinske komandos in Libanonu do tega, da so se spustili v odkrit vojaški spopad z državo, ki jim je nudila gostoljubje. Pri tem so nedvomno lahko računali na tri sanje ugodne momente:

Na svojo vojaško moč in prisotnost 250.000 palestinskih beguncev v Libanonu; na dejstvo, da se nobena arabska država ne bo upala odkrito obsoditi njihove akcije;

na okoliščino, da bi bile vsaj tri radikalne arabske države — Sirija, Irak in Libija — zadovoljne, če bi s pomočjo Palestincev in v imenu njihovih idealov zrušile sedanji režim v Bejrutu.

Tudi Libanon je imel svoje razloge za to, da je z oboroženo silo pokazal, da bo skušal za vsako ceno uveljaviti suvereno pravico bejrutske vlade na libanonskem ozemlju.

Najbolj sprejemljivi razlog je nedvomno upravičena bojazen, da bi utegnili Izraelci izkoristiti prvo priložnost in zasesti pokrajino Hasbani, kjer teče sibeška reka Jordan. Prav tako je bila utemeljena bojazen bejrutske vlade, da jo skušajo libanonske levičarske in progresivne stranke obiti na najljubšem in občutljivem palestinskem boju in vzpostaviti v Libanonu režim ki bi deželo popolnoma vključil v prvo botno vrsto arabske fronte proti Izraelu, krščansko skupnost v deželi, ki drži v rokah večji del nacionalnega gospodarstva, pa potisniti na raven manjšine. Tak razplet bi bil v ožih libanonske vlade tudi ugodna priložnost za Sirijo, da zadosti svojim ambicijam, ki se porajajo iz sirske-libanonskega antagonizma in ki v svojem jedru nimajo kdove kaj skupnega s sirske revolucionarnosti oziroma sirskega revolucionarnosti libanonskega režima.

Ko je načelnik libanonske vojske general Šehab ukazal vojski, naj spričo primera vasi Madjal Falam Palestince ne pogleda skozi prste, se je natanko zavedal, da igra vrste za vsak: če bi Palestinci libanonsko vlado uklonili svoji volji, bi bil nepopravljivo ogrožen tudi njihov oseben položaj sine eminence, ki izra kulis beji nad političnim doznanjem v Libanonu.

Razen tega pa so uradni Libanonci z dvema zanimivima argumentoma skušali opozoriti na protislovnost početja palestinskih komandosov.

Z vojaškega stališa — pravilo — je akcija komandosov nesmiselna, kajti njihova prisotnost na libanonsko-izraelski meji ne bo bistveno olajšala njihovih operacij v Izraelu, ker je na izraelski strani vsa meja neposeljena s kibucji, ki so sposobni uspešno opravešiti palestinski infiltracijo v Izrael.

S političnega vidika pa je njihova akcija v Libanonu nevezna, ker s programom popolne arabizacije Libanona negra svoj

program, ki je ustanovitev arabsko-židovske države, v kateri naj bi bili obe skupnosti enakopravni.

Seveda pa si libanonska vlada ni delala utvar, da bi krizo lahko rešila, upoštevajoč splošno vzdušje v arabskem svetu, z argumenti take vrste, ali zgolj z vojaško močjo. Prizadevala je, da torej postavi problem v širši okvir teme arabske vlade in palestinsko osvobodilno gibanje.

Ni naključje, da je prav Kairo ponudil posredovanje. Čeprav trdnost na strani Palestincev, kadar gre za njihove boj proti Izraelu, je vendarle prva skrb Egipčanov, kako znova vzpostaviti celovitost svojega nacionalnega ozemlja in hkrati ne dopustiti, da bi ob tem prizadevanju kakršnokoli sila, bodi država, bodi gibanje, obšla z boka kairo vlado in posredno ali celo neposredno orosila njeno avtoriteto na nacionalnem ozemlju v imenu interesov, ki niso interesi ZAR oziroma njena vodilne vloge v arabskem svetu. Zato je razumljivo, da so se v Serenissimih ob Nilu s prizadevanjem zainteresirano vpraševali, kaj je razpravljalo Iraki, Nibijski in sudanski predstavniki v Damasku o spopolni svobodi palestinskih komandosov v vseh arabskih državah prav v času, ko je v Kairo že priselila libanonska delegacija s komandantom libanonske vojske generalom Bustanijem na čelu. Te nelagodnosti seveda ni ublažilo vedenje voditelja palestinskih komandosov Arifa, ki je do zadnjega odlašal s svojim odhodom v egipčevsko glavno mesto, češ da sda ima nujne opravke; negotovost, ki le je vzbudila se je še povečala spričo okoliščine, da se je mudil v Damasku. Kljub zelo ramolitnim interesom in ambicijam je bilo egipčevsko posredovanje vendarle uspešno. Arifat je končno le priselil v Kairo in se z Libanonci sporazumel za kompromisno formulo svoboda za palestinske komandos ob pogoju, da ne bo

dogrozili varnosti in suverenosti dežele.

Vplivni kairo komentator Hejkal je dokaj odkrito zapisal, da je to lahko le začasna rešitev. Je bil v Kairo vzpostavljen oboroženi mir med Libanonci in Palestinci in se bosta hladna vojna in politično kovaštvo med njimi nadaljevala? To bo odkril razplet v prihodnjih mesecih. Za Libanon je trenutno najbolj pomembno, da je situacija zamrznjena. Očitno je ta zamrznitev konfliktnega položaja ustrezala tudi Egiptu. «Če bi morala libanonska vlada kapitulirati pred Palestinci, bi leti utegnili nekaj podobnega poskusiti tudi v ZAR.» Je prudarno in pragmatično pripomnila zelo ugledna uradna osebnost v Kairo. Podobno lahko razmišljajo tudi druge arabske države — neposredni sosedi Izraela.

Toda vprašanje, ki se imenuje palestinsko osvobodilno gibanje in arabske vlade, ima tudi drugo, nepalestinsko dimenzijo. V sobi nosi kal vizije o obnovi arabske hitrosti in ožnanja, da obstoječe arabske vlade zaradi reakcionarnosti niso sposobne rešiti problemov, ki jih je junjska vojna le do kraja razgallala in zaostriila do stopnje množičnega in neracionalnega obupa.

Kairski sporazum o premirju med libanonsko vojsko in palestinskimi komandosmi je to komponento samo odložil z dnevnega reda neposredne aktualnosti, Nobenega dvoma pa ni, da bo ta komponenta ostala živa in vseskoz prisotna v arabskem svetu vse dotlej, dokler se ne bodo odpre resnične možnosti za tako rešitev krize na Srednjem vzhodu, ki bi zadovoljila obupa razgreti arabski nacionalizem. Možnosti za takšno rešitev pa so zaradi globalnega odnosa sil in zaradi znanih medarabskih odnosov minimalne — U Tant je pred kratkim govoril o istoletni vojni na Srednjem vzhodu.

MIRAN SUSTAR

»POMOČ NERAZVITIM«
Tako se je imenovala razstava, kjer je nastal posnetek

Pred drugim desetletjem razvoja

Realna vrednost „svežega vetra“

McNamara, Pearson in Tinbergan se soočajo z rastjo dohodkov, ki so na svetovnem Jugu 25 krat manjši kot na svetovnem Severu

V odnosih med svetovnim Severom in svetovnim Jugu se je v zadnjih tednih zgodilo marsikaj, kar vzbuja vtis novosti ali občutek, da piha nekak svež veter. To velja za nekaj nastopov predsednika mednarodne banke McNamare, za Pearsonovo poročilo v mednarodnem monetarnem skladu, za »da«, ki so ga ob predlogu za preferenčno trgovino z manj razvitimi izrekla ZDA in EGS, za akcijo GATT zoper količinske omejitve v mednarodni trgovini, za dogodke v zvezi s planiranjem »drugega desetletja razvoja« v OZN in takih naprej. Obstaja torej nekaj novih pristopov, nekaj nanovo formuliranih starih resnic, in ob vsem tem nekakšen nov vtis.

Ki visi v zraku.

Zacimno pri Robertu McNamari. Mednarodna banka za obnovu in razvoj prehaja pod njegovim vodstvom v izrazito količinsko ekspanzijo, tako da se do stoji bolj kot prej spreminja v največji posamični kanal za pretok pomoči iz razvitih v nerazvite del sveta. Od ustanovitve do konca lanskega leta je banka dala deloval v razvoju približno 10,6 milijarde dolarjev kreditov; sedanji predsednik napoveduje, da jih bo

samo v prihodnjih petih letih dala za približno 12 milijard dolarjev. To niso prazne besede; v zadnjih štirih finančnih letih (ki trajajo od začrtja povprečno od 800 do 1000 milijonov dolarjev letno, v zadnjem pa je približno za 1,4 milijarde). Toda banka daje kredite za povsem določene prioritete in projekte. Njeno prioriteto zaporedje, po katerem namerava usmerjati kapital,

pa je po predsednikovih besedah naslednje: populacijska politika, kmetijstvo, izobraževanje, nato pa problemi brezposelnosti, urbanizacija in industrializacija.

Enako krepko, če ne še krepkeje kot McNamara nastopi je odmevalo kakih 400 strani obsevnega poročila ugledne mednarodne strokovne komisije, ki jo je vodil nekdanji kanadski premier Lester Pearson. Po naročilu banke in mednarodnega monetarnega sklada je izdelala poročilo o stanju na razvojnih področjih, ki naj bi bilo treba ukreniti. Opozorila je, da je absolutni obseg pomoči v lanskem letu v primerjavi s prejšnjimi leti celo padel, in podprla zahtevo delhijske konference UNCTAD, da bi razviti usmerjali en odstotek svojega nacionalnega bruto proizvoda, v pomoč. Razen tega naj bi znižali davčne mere za posojila in kredite in odstranili ali vsaj krepko znižali ovire, ki zmanjšujejo izvoz iz dežel v razvoju in razvite dežele. V pomoči, ki bi dosegla predvideni en odstotek, naj bi bilo trideset milijard in samo četrdeset milijard sredstev.

Evropska gospodarska skupnost in Združene države Amerike so rekle svoj načelni »da« ob načrtu za uvedbo svetovnega preferencialnega sistema, po katerem bi industrijski izdelki in polizdelki iz dežel v razvoju uživali na tržiščih visoko razvitih dežel nižje carine kakor pa blago razvitih na tržiščih manj razvitih. To je seveda zahtevala že delhijska UNCTAD II in tudi pred Delhijem so EGS in ZDA v okviru skupne organizacije OECD že izrekle načelni »da« v tej zvezi. Toda preferenčni sistem se lahko rodi šele v silnem pogajalnem procesu, ki bo zajel praktično vse dežele sveta in kakih 70.000 vrst blaga. Tu pa visoko razviti postavlja svojo zahtevo po omejitvah in izjemah. Na misli ne leže še niti startni predlogi za takšna pogajanja, medtem ko bi po delhijski zahtevi preferenčni sistem moral steči že v prvi polovici prihodnjega leta. To se pravi, da se je premaknilo steer nekaj, a daleč, daleč še ne vse.

GATT (General Agreement on Trade and Tariffs) — obli spoznanje o trgovini in carinah) se pravkar loteva akcije, ki naj bi se iztekla v nekakšno novo Kennedyjevo rundo pogajanj. Tokrat gre za nastop zoper količinske omejitve na uvoz posameznih vrst ali skupin blaga. Za takšna pogajanja so se izrekle vse razvite države, dežele v razvoju pa so misel tudi krepko podprle, saj so sa me mnogokrat žrtve vidnih ali nevidnih kvot, ki postavljajo pregrade njihovem izvozu v razviti del sveta. Toda — pogajanja (ko se bodo začela) bodo trajala predvidoma štiri ali pet let. To se pravi najmanj do srede drugega desetletja razvoja.

»Drugo desetletje razvoja«, ki naj bi zajelo sedemdeset let, prehaja v odločilno fazo planiranja. Pripravljeni odbor strokovnjakov, ki ga vodi pravkaršnji Nobelov nagradjenec, nizozemski ekonomist Jan Tinbergan, predlaga naslednje. Bruto proizvod dežel v razvoju bi moral v tem desetletju narasti za 6 do 7 odstotkov letno. To bi bilo po sodbi strokovnjakov možno, če njihovo prebivalstvo ne bi naraslo bolj kot za 2,5 odstotka letno (seda j v latinski Ameriki za 3 odstotke letno). V tem okviru bi kmetijska proizvodnja morala dati v investicijske naložbe 15 do 20 odstotkov svojega bruto proizvoda. Tudi Tinberganov odbor se strinja s smernicami za obseg in sestavo pomoči, kakršne je začrtala Pearsonova komisija.

TIT VIDMAR

jektivne resnice, da sta se obe strani spustili do vojaškega merjenja moči zato, da bi preživeli.

Vodstvo palestinskih komandosov je libanonsko krizo ocenilo kot »zaroto zmernih arabskih držav in ZDA proti palestinskemu osvobodilnemu gibanju; leto naj bi želele likvidirati palestinsko gibanje, preden se spuste v pogajanja o politični rešitvi srednjezhodne krize, ki jo Palestinci odločno zavračajo. Ukrepi proti komandosom v Jordaniji so bili za palestinsko vodstvo samo dodatni dokaz, da je njih ocena pravilna. Zato je vodja komandosov, dinamični in utrudljivi Jaser Arifat iz štaba v Amanu ukazal svojim oddelkom v Libanonu: »Boj do zadnjega diha«. Če bi komandos i Libanonu popustili bejrutski

Druga vatikanska sinoda

Cerkveni mlini meljejo počasi

Papež ni voljan privoliti v nobeno vidno omejevanje svoje oblasti

RIM, novembra — Škofovska sinoda, ki je zasedala v Vatikanu od 11. do 28. oktobra, je ob koncu vzbudila precej manj javne pozornosti, komentirani je opazk kot pa v začetku. Tisti, ki so pričakovali senzacionalnih sprememb ali vsaj živahnih novosti v vrhovih katoliške hierarhije, so se morali še enkrat prepričati, da cerkveni mlini meljejo zelo počasi. V času, ko verska občestva po vsem svetu pretresajo dvomi o tradicionalni katoliški praksi, dvomi, ki izvirajo iz konkretnih vprašanj človeške in socialne vesti, so škofovski predstavniki na sinodi, vsekakor pod vtisom tega sredobežnega dogajanja, razpravljali o neopignih stopnjah svoje podrejenosti rimskemu škofu ali papežu, oziroma o nujnosti, da se nekatere cerkvene pristojnosti decentralizirajo in da se nekatere odgovornosti za vatikansko politiko »kolektivizirajo«.

Pavel VI., v skladu s svojim neokrnjenim vladarskim dostojanstvom, objubil, da bo o njih — kot se reče v papeškem jeziku — premišljeval pred Kristusom in o izidu tega premišljevanja vsesojni škofovski svet tudi čimprej obvestil.

Pri tem pa o stopnji papeževine naklonjenosti za probleme in želje lokalnih prelatov lahko sodimo samo tedaj, če vemo, da sklepi sinode pogovarja rimske cerkve formalno v ničemer ne zavestujejo in se, če vemo, da so bili škofovski predstavniki, ki so prišli v Rim, izbrani in preizkušeni tako, da je bila večina zmernih duhov vnaprej zagotovljena.

Pavel VI. je prinal, so zapisali italijanski komentatorji, da se oblike osrednjega cerkvenega vodstva lahko spreminjajo, da

je treba nekatere pristojnosti decentralizirati in da morajo škofje dobiti večja pooblastila v konkretnem izvrševanju cerkvene politike. Vse to pa le v meri, ki vključuje sibierni pluralizem v razlaganju verskih, liturgičnih, krščansko-moralnih in cerkveno-pravnih vprašanj. Z drugimi besedami: papež ni voljan privoliti v nobeno vidno omejevanje svoje oblasti, in absolutno spoštovanje krščanskega nauka v obliki, ki jo predpisuje Rim, se mu zdi nepreklicni pogoj za enotnost cerkve, ki jo je treba v sedanji krizi ohranjati z vsimi sredstvi.

Na sinodi je prevladovala zmerna linija, ugotavlja drug italijanski poznavalec vatikanskih zadev, neka srednja pot med tistimi, ki bi hoteli v cerkev uvesti nekakšno demokracijo, in onimi, ki bi papeški oblasti hoteli povrniti avtoriteto absolutne monarhije. Isti komentator pa hkrati pravi: čeprav se bo sinoda poselejš sestajala vsaki dve leti, čeprav bo deloval sekretariat z udeležbo škofovskih predstavnikov in čeprav bodo episkopalne konference lahko satevale razpravo o tem ali omenjenem problemu, bo sinoda slej ko prej ostala po svetovalni organi, kateremu bo samo papež po svoji morebitni uvidenosti lahko dal odločilno veljavo.

Z vsem tem pa seveda ni rečeno, da mlini sinoda ni razodela nobenih novosti v cerkvenih običajih. Nekateri prelati so se kljub neposredni bližini upeževega očesa vedli sproščeno in s veliko smisla za public relations. Gradivo, ki ga je obravnavala sinoda, in prispevki posameznih govornikov so bili v skladu s tradicijo tajni in v javnosti so prihajali samo povzki, ki jih je izdajal vatikanski tiskovni urad.

Teh vprašanj zbrani cerkveni očetje niso dognali niti z doktrinarnega niti s praktičnega vidika. Sklenjeno in sprejeto je bilo samo, da se bo sinoda, ki je začetku, da se vrste posvetovalni organ v principu ustanovili vatikanski koncil, posej sestajale redno vsaki dve leti, šče ne bo izrednih ovir. Rečeno je bilo, da bodo teme za sinodo lahko predlagale tudi posamezne nacionalne episkopalne konference, medtem ko so gradivo za prvo sinodo v letu 1967 in za sedanjo drugo sinodo pripravili v Vatikanu. Stalni sekretariat sinode pri sveti stolici bo okrepjen s škofovskimi delegati, čeprav bo treba obseg in funkcijo tega predstavitelstva cerkvenih praktikov pri sveti stolici šele določiti.

Za druge škofovske zahteve in ideje je

DUSAN DOLINAC

Pismo iz New Yorka

Naši umetniki v uglednem muzeju

Dve razstavi grafik in slik predrli obroč predsodkov

NEW YORK, oktobra — Za newyorško likovno-umetniško dogajanje nekoliko nenavadno, za naše slikarstvo in grafiko pa dokaj pomembni sta dve razstavi iz Jugoslavije, prirejeni tako rekoč sočasno v Muzeju sodobne umetnosti (Museum of Modern Art) in v prostorih Ameriške zveze umetnosti (American Federation of Arts). Obe razstavi sodita med prve prireditve proslave stoletnice Metropolitanskega muzeja umetnosti, ki s svojimi dragocennimi vseh dob in vseh obzorij prispeva, tako trdijo tukajšnji umetnostni kritiki in zgodovinarji, k slovesu New Yorka kot glavnega mesta umetniškega sveta. Pariz, London, Rim pa še drugi se verjetno ne bodo strinjali s tako hrbro oceno Novega sveta, dejstvo pa je, da tu nakopičeno zlato sproža zapleten in hkrati zelo bogat ustroj prometa z umetninami.

Ta ustroj domišljavo zavrača vse, kar še ni uveljavljeno kot najbolje. Priboriti si dostop v to okolje, je še posebno trdo zato, ker bogastvo ne gre vedno vstric z okusom in razgledanostjo. Za mnoge Newyorčane, ki si lahko privoščijo kakovostne umetnine, je Jugoslavija še vedno za železno zaveso, kjer Zdanov uklepa umetnost v najojke okviru socialističnega realizma. Jugoslovanski umetniki, zdi se, pa so s temi dvema razstavama dokončno predrli obroč predsodkov in odpora.

Muzej sodobne umetnosti nudi obiskovalcem izbiro jugoslovanske grafike pod naslovom: »Jugoslavija — sporočilo«. Zastopani so Bernik, Čelić, Debenjak, Djak, Me-

sko, Miljuš, Nagorni, Nevjestić, Petlevski, Piceelj, Pogačnik, Sutej, Tikveša, Tišljar, Vojška, Razstava je v galeriji v neposredni bližini kino dvorane, kjer bo od 13. novembra naprej prikazana tudi vrsta novih jugoslovanskih filmov.

Sam muzej ni ustanova, ki bi ustrezala predstavi o katinskih starinski veličastni palači, kjer za prašnimi vitrinami hranijo bolj ali manj zanimive umetnine. Nasprotno, to je neprestano menjajoče se razstavišče tiste-

nega prisotna skrb za uravnotežen red. Samo mladi Živko Divjak poskuša predstavljati današnje manj konformne poti. Zagreb, kulturni center Jugoslavije in glavno mesto Hrvaške, je križišče težnje mednarodne umetnosti. Tukaj so vsakodnevni akcijski slikarstvo, optična umetnost in hard edge stila. Miroslav Sutej dela v bližini Zagreba in ustvarja premikajočo se plastiko in grafiko. Njegovi sitotiski so rogovit in prispevajo novo dimenzijo h grafični umetnosti.

Jugoslovanski umetniki imajo tako prostot izražanja in so tako spodbujani k ustvarjanju, da je odvečno primerjati zdi z najbolj progresivnimi vzhodnoevropskimi deželami. Razstavišče grafike dokazuje, da je tam, kje: spoštujejo individualnost, umetnost navdahnjena, osvetojuča in je ni moč posnemati.

Riva Castleman je Jugoslavijo, njene umetnike in muzeje dvakrat obiskala. Seveda se ni popolnoma znebila značilnosti njenih rojakov, češ, da se s tujo deželo lahko seznanj v sila kratkem času. Nesporna pa je njena naklonjenost jugoslovanski umetnosti pa tudi, da je odlično opravila posej in da je Jugoslavija največ po njeni zaslugi sedaj predstavljena v najboljšem in najuglednejšem razstavišču sodobnega oblikovanja Novega sveta.

Razstava bo v samem muzeju do 30. novembra. Potem bo vsaj dve leti potovala po ameriških univerzah in drugih središčih. Nekaj dni pred otvoritvijo te razstave so v prostorih Ameriškega združenja umetnosti v New Yorku zaprli drugo, nič manj pomembno razstavo Zasluga zanjo gre eni največjih založb ZDA — predvsem vseučilišnih učbenikov — in njenemu predsedniku Edwardu Bocheru. Trinajst tisočim uslužbenecem te založbe je zeleni nebotočnik na 42. ulici blizu Times Square postal pretesen in sedaj zidajo novega, še bolj prostornega in na boljšem prostoru. Gospod Bocher pozna Jugoslavijo od prej, saj njegova založba sodeluje z jugoslovanskimi založniki, predvsem z ljubljansko »Mladinsko knjigo«. Ta ameriška založba je izdala nekaj jugoslovanskih knjig, ki so jih natisnile jugoslovanske tiskarne. G. Bocher pozna tudi jugoslovansko umetnost in jo cenj. Predložil je založbi, naj za okras novih prostorov kupi tudi nekaj jugoslovanskih slik in grafik. Založba je potlej poslala v Jugoslavijo kustosa Guggenheimovega muzeja, izvedenca za evropsko slikarstvo Edwarda Fryja in mu naročila, naj zbere nekaj umetnin. Njegov izbor je bil razstavljen v prostorih Ameriškega združenja umetnosti na 64. ulici Manhattana. Obseg 13 slik in 13 grafik Bernika, Damjanovića, Debenjaka, Dobrovića, Fellerja, Galica, Hozna, Kniferja, Kuduza, Meška, Marazova, Nagornega, Nevjestića, Piceja, Šibenikove, Stupice, Suteja, Vaniste in Vojške. Vsa dela je Fry združil v skladno celoto in po razstavi v New Yorku bo tudi ta zbirka krožila po ZDA in morda Kanadi. Spremlja jo lep katalog s številnimi reprodukcijami, ki ga je v ta namen založila tvrdka McGraw-Hill. Toplo priporočilo jugoslovanski sodobni umetnosti dajeta v uvodnih besedah kataloga Bocher in Fry. Z zanesljivo večjo roko je R. Fry svoj članek začel s stavkom: »Za mnoge ne bo presenečenje, da moramo sodobno jugoslovansko umetnost v kontekstu mednarodnega kulturnega razvoja resno jemati...«

FRIC FRANKL

Še enkrat „Ladko Korošec v Berlinu“

Za sobotno prilogo »Delo« dne, 11. oktobra t.l. je Milan Stibilj prispeval daljši zapisek o Berlinških slavnostnih tednih 1969 pod naslovom »Ladko Korošec v Berlinu«. V drugi polovici predzadnjega odstavca je omenjeno, da »produkcija (mišljena je domača glasbena produkcija, op. pis.), ki je nimamo prevenc in s katero se lahko upravičeno pohvalimo, omejenočama na najrazličnejše načine. Nedavno je v inozemstvu na dveh koncertih izključno sodobne glasbe v izvedbi ljubljanskega orkestra odpadlo edino programirano jugoslovansko delo. Vprašamo se lahko, ali ni bila morda ta kompozicija sploh le formalno vključena v program, da bi se tako našlo opravilo za republiško in mestno subvencijo? Ker omenjeno vprašanje hudo izkrivlja dejstva, sporočamo naslednje:

1. Ljubljanski orkester, ki je bil povabljen na XXXII. mednarodni festival sodobne glasbe v Benetkah v letošnjem septembru, je bil orkester Slovenske filharmonije. Umetniški svet in vodstvo Slovenske filharmonije sta pisмено in ustno večkrat predlagala festivalskemu vodstvu, naj v program letošnjih prireditev vključi slovenska oz. jugoslovanska dela in naj da možnost našim solistom in dirigentom, da se predstavijo na omenjenem festivalu. Festivalsko vodstvo se je končno strinjalo, naj jugoslovansko sodobno glasbo predstavi Kelemenova skladba »Sub rosas«. Vsa druga slovenska in jugoslovanska dela pa je odločno odklonilo. To Kelemenovo delo ni moralo priti v Ljubljano do 25. avgusta, partitura pa se pred tem k dirigentu Gianpiero Taverni v Rim. Tako so Slovenski filharmoniji zagotovili odgovor pri festivalu, ki so materiale in partituro naročili. Vendar do konca meseca avgusta materiala ni bilo v Ljubljano in tudi partituro dirigent ni prejel do omenjenega roka. Obolje je vrispelo v Ljubljano komaj v sredo, 3. IX. opoldne. Ker je v petek, 5. IX. zjutraj dirigent Taverna odpotoval v Ljubljano, je bilo sklenjeno, naj ga partitura počaka tu. Od srede opoldne do petka zjutraj partitura namreč ne bi mogla priti dirigentu v roke. Tako po prihodu v Ljubljano je dirigent partituro pregledal in ugotovil, da je v kratkem času, ki mu je bil odmerjen do sonečte, ne bi mogel solidno naštudirati, ne prevesti vaj. To, svojo izjavo je ponovil tudi predstavnikom beneskega festivala. Po posvetovanju v Benetkah prisotnih članov Umetniškega sveta Slovenske filharmonije bilo sklenjeno, da izvedbe ob takem stališču dirigenta ne kaže forsirati. Kelemenova skladba »Sub rosas« je bila torej umaknjena s programa v zadnjem trenutku, čeprav je bila dotlej objavljena v programski knjižici in na festivalskih lepkih.

2. Orkester Slovenske filharmonije za svoje sodelovanje na XXXII. festivalu sodobne glasbe v Benetkah ni prejel niti dinarja zvezne, republiške ali mestne subvencije. Vsa podkivanja o formalni vključitvi Kelemenovega dela v festivalni program in retorična vprašanja glede opravičenosti take subvencije so torej neopravičena in neokusna.

Umetniški Svet Slovenske filharmonije

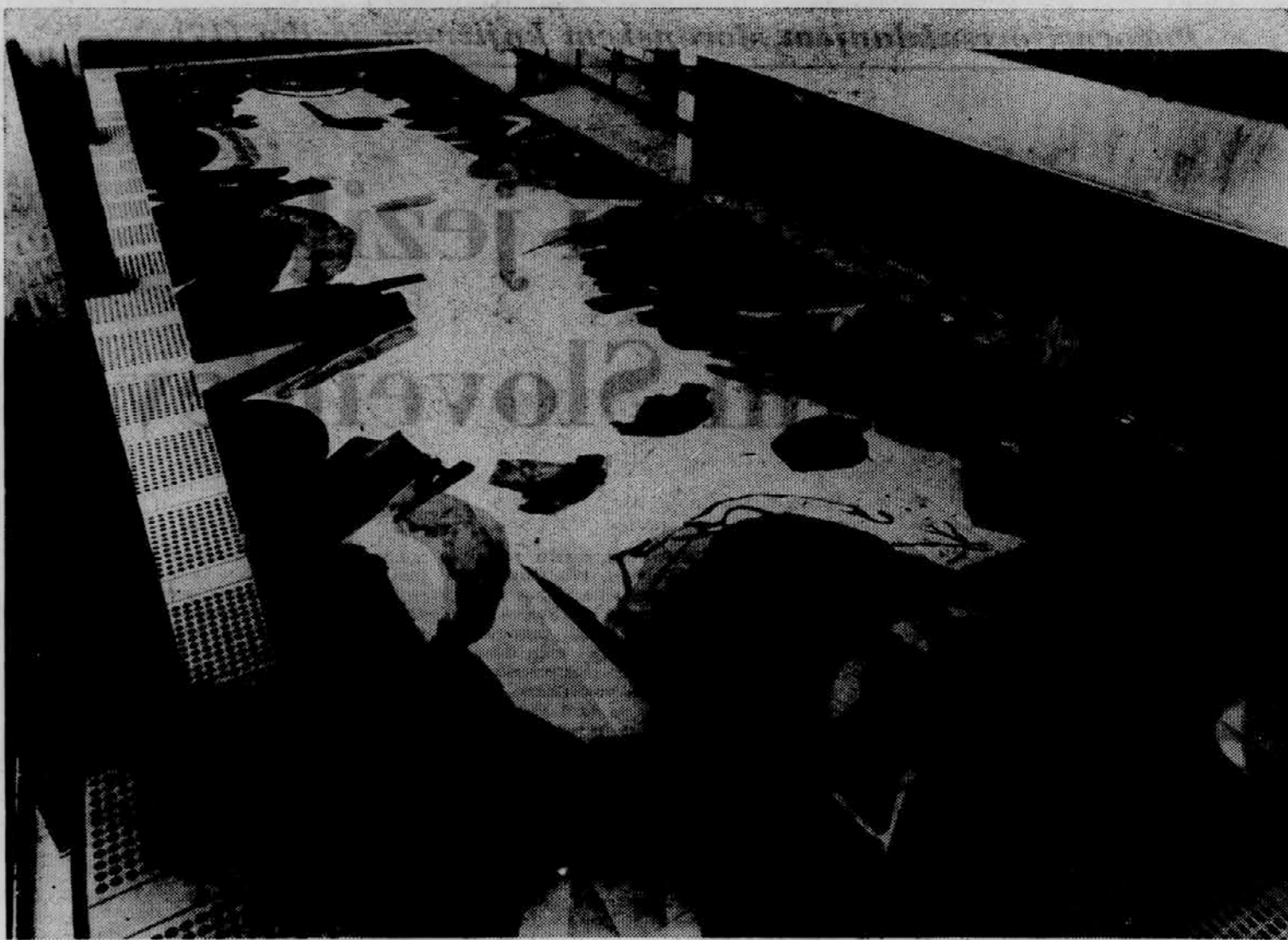
RIVA CASTLEMAN

ga, kar je v oblikovanju trenutno najbolj sodobno. To razstavišče tako rekoč vneto podpira oblikovno ustvarjalnost. To ni ustanova, ki jo obiščeš samo enkrat. Vsak mesec izhaja semam novih razstav, predavanj, razprav, filmskih predstav itd. in kdor se zanima za nove tokove, mora postati stani obiskovalec. Zato ni čudno, da je v muzeju vedno gneča, v kateri so mladi vselej v večini.

Največjo zaslugu, da je v tem uglednem muzeju Jugoslavija zasedla enakovredno mesto, ima Riva Castleman, pomočnica kustosa za grafiko. Ko prestopiš prag jugoslovanske razstave, najprej pada v oči lesorez — lastna podoba Jaska in tale uveden zapis Rive Castleman: »Jugoslavija — sporočilo. Umetniške novosti vzhodnoevropskih in slovenskih razstav so bile v zadnjih dveh desetletjih privlačne predvsem zato, ker so bile ločene od sodobnih zahodnoevropskih in ameriških vplivov. Toda jugoslovanski umetniki, ki so tukaj predstavljeni, poznajo Zahod in so živeli in delali v Angliji, Franciji ter Zahodni Nemčiji. Socialistična federativna republika Jugoslavija je stara samo 25 let, pa kljub temu nobena druga tako velika dela nima toliko umetniških galerij in muzejev, ki jih podpira vlada in ki so namenjeni sodobni umetnosti. Jugoslovani vsaki dve leti tudi prikazujejo najbolj uveljavljena zbiranja in tehnične novosti v na svetu največji mednarodni razstavi grafike v Ljubljani. Možnost sodelovanja v tej imenitni prireditvi seveda prav tako vpliva na jugoslovanske umetnike.

To poročilo prikazuje skupino grafik, izdelanih v letih 1965 do 1969 v Ljubljani, Zagrebu in Beogradu, treh središčih ustvarjalnosti. Trije grafiki delujejo v inozemstvu, ne glede na to pa nadaljujejo s sodelovanjem na razstavah v domovini. Jugoslovanski umetniki ne uporabljajo samo tradicionalnih postopkov jedkanja, sitotiska in lesoreza. Grafike so tudi izdelali iz celuloidnih pol in premikajočih se plošč. Poudarek na neodvisnosti in individualnosti terja od umetnikov uporabo lastnega tiskarskega stroja. Napravilo je malo odtisov, ker bi se drugače morali posluževati javne delavnice. Grafike so za to tehnično še bolj briljantne in raznolike tako po kompoziciji kakor po tematici. Prefinjeno podajanje narodnih in bizantinskih elementov hodi vstric z raznimi za mednarodne tokove značilnimi stili.

Najstarejše delo na razstavi je lesorez — lastna podoba Božidarja Jaska, rojene ga leta 1899. Učil je večino umetnikov z ljubljanskega območja. Janez Bernik, eden njegovih učencev, je bil leta 1969 nagrajen z najvišjo nagrado na grafičnem biennialu v Ljubljani. Vtem ko večina slovenskih umetnikov obdeluje tradicionalne oblike, imajo grafike iz Beograda, glavnega mesta Srbije in Jugoslavije, dokaj različno obelježje. Zdi se, da je v delih Čelića, Miljuša in Nagor-

EDO MURTIĆ: EMAJL V STAVBI OK ZKH V ZAGREBU (1968)

Naši sodobni slikarji in kiparji

Edo Murtić

Akademski slikar Edo Murtić, rojen leta 1921 v Veliki Pisanici, je študiral slikarstvo na Akademiji likovnih umetnosti v Zagrebu. Mlademu slikarju je bila usojena razgibana življenjska pot, ki je potrdila njegovo izredno aktivnost kot udeleženec narodnoosvobodilnega boja in ilustrator »Jamesa Gorana Kovčića je postal pojem mladega slikarja revolucionarja. Po osvoboditvi mu je plodovita ustvarjalnost omogočila razvijano, sila bogato razstavno dejavnost. Seznan njegovih samostojnih in skupinskih razstav je tolikšen, da navajam le najpomembnejše. Svoja dela je razstavljal v Pragi, Zagrebu, Beogradu (1948), New Yorku, Pittsburghu, Los Angelesu, Sao Paulu (1951/52), Beogradu, Zagrebu (1953), Bruzelisu (1955), Zagrebu (1956), na Dunaju (1957), v Mianu (1959), Beogradu, Rimu, Wiesbadnu (1960), Parizu, Celovecu, Skopju, Zürichu (1963), Düsseldorfu (1965), Kolnu, Splitu, Neaplju, na

Reki (1966), v Zenevi, Luganu (1968), Trstu (1969), Washingtonu (1964), Gradcu (Trigon 65), Kasselu (Bohumenta), Sao Paulu (Biennale 1967), Tokiju (Biennale 1968), Pittsburghu (Carnegie galerija), Bologni (1969). Skupinsko je razstavljal na vseh razstavah jugoslovanske umetnosti doma in v tujini: v Rimu, Milanu, Varšavi, Erlangenu, Anversu, Parizu, Bostonu, Washingtonu, New Yorku, Antibesu, Torinu, Brightonu, Coventryju, Londonu, Stokholmu, Benetkah, Barinu, Atenah, Solunu itd. Za svoje delo je prejel več nacionalnih in mednarodnih nagrad, tako leta 1948 hrvaško republiško nagrado, leta 1959 grafično nagrado mesta Zagreba, leta 1960 nagrado Salona na Reki, leta 1961 Premio Morjan's Paint v Riminu, leta 1961 premio biennale v Ljubljani, istega leta Trienala v Beogradu in leta 1963 nagrado za slikarstvo »Città di Faenza« ter Primo premio Lissone.

stejšo zdaj redkejšo strukturno mrežo.

Po letu 1965 pa opazimo pri Murtićevem sacion paintingu čedalje bolj očitno širjenje rokopišnih potez, ki postanejo kmalu široko pasovne in močno zavrejo nekdanjo neugnano vihravost. Slikarska površina se začne urejati po novih, manj dinamičnih imperativih. Pojavijo se prvi določnejši liki, ki pa po večini ne nosijo ekspresivnega slikarjevega sporočila, marveč so dekorativno obči. Njihova naloga je bolj urejevalna in organizatorska, saj se prav z njimi barvna eksplozivnost umiri in urednejših in monumentalnih obrisnih kalupih. Lik kot nosilec barvnega sporočila postaja vse pomembnejši. Po letu 1967 zasledimo v Murtićevem delu bolj osebne, mehke oblike nekakšnih polkrožnic in krogu približnih romboidov, ki se menjavajo s cikcakastimi pasovi na večjih neodrejenih ploskvah. Struktura poteznega pasu je postala še bolj bogata in fakturno uživaška, da gledalca pritegne že s pretanjenostjo nanosov, mešan in površinsko mikavnostjo.

Murtićevo slikarstvo premore izrazit monumentalni videz, ki mu omogoča dekoracije na različnih arhitektonskih objektih. Pri tem uporablja najrazširjeni mozaik in emajl. Mozaično tehniko, ki na prvi pogled ni najbolj primerna za zvrstičene pasove njegovih kompozicij, zna slikar mojstrsko uporabiti v svoje namene. Tudi v tej tehniki dosega kresove barvnega razdajanja in hkrati spontanost temperamentne poteze, ki je najvažnejša izrazna komponenta njegovega slikarstva. Še bolj polnokrovno pa zaživi slikarjeva domišljija v tehniki emajla. Ta pri nas in v svetu redka ter zahtevna tehnika skriva v sebi prav tiste značilnosti, ki so slikarju najljubše, saj dovoljuje sprostitve poteznega rokopiša in obenem pušča barvam najbolj čisto, najbolj nasičeno barvitost. Vrsta dekoracij v teh tehnikah prica o Murtićevem nagnjenju do učinkovitega, monumentalno prepričljivega likovnega izražanja.

MARIJAN TRSAR

Umetniška pot

Iz Ljubljane v Peru Nova galerija v Limi

Dne 17. oktobra so v Limi, glavnem mestu in kulturnem središču latinskoameriške republike Peru, odprli galerijo Saldias. Ustanovitev te zasebne galerije, v kateri bodo razstavljali predvsem kopije znamenitih mojstrov evropskega in ameriškega slikarstva, bi bila za slovensko kulturno kroniko manj zanimiva, če ne bi v novi galeriji sodelovala tudi slovenska umetnica, njena solastnica, in če ne bi ta perujska galerija imela v perspektivnem načrtu tudi razstavo slovenskih grafikov. Tako pa se kulturnemu kronistu nudi vabljiva priložnost, da opozori na to galerijo in na našo umetnico, ki doslej še ni bila znana širšemu kulturnemu krogu.

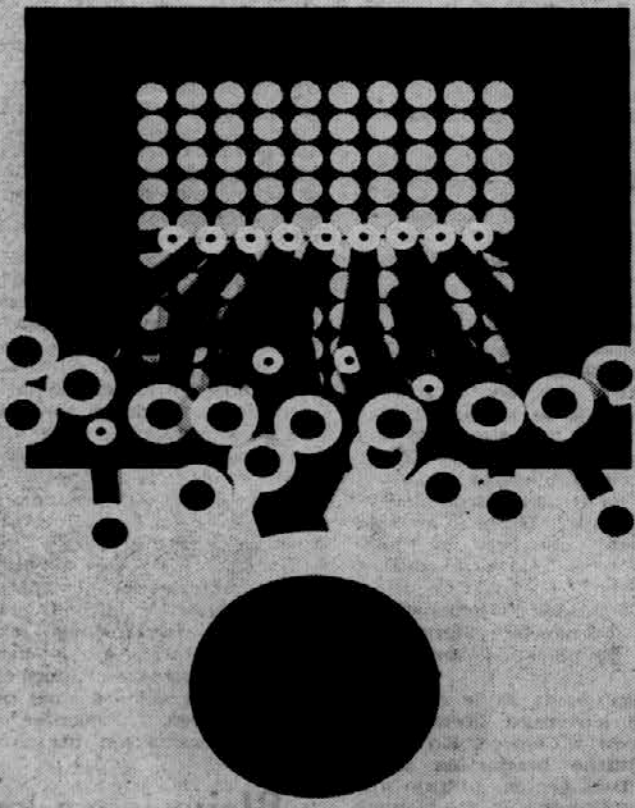
Gre za Vladimiro Zupana, hčerko uradnice Društva slovenskih pisateljev v Ljubljani Vojke Slokanove. Vladimira Zupana je leta 1962 diplomirala na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani in kot učenka prof. Gabrijela Stupice nastopila svojo umetniško pot. Po diplomu se je pri prof. Subicu specializirala za restavracijo. Nato se je dvakrat po eno šolsko leto, najprej kot stipendistka Jugoslavije, nato pa Belgije, izpopolnjevala v Institut Royal du Patrimoine artistique v Bruslju, kjer je bil njen poglavitni učitelj prof. dr. Paul Coremans. Tu je spoznala svojega poznejšega moža, nadarjenega peruanskega slikarja Fernanda Dias Saldiasa, ki se je prav tako izpopolnjeval v Bruslju, navsezadnje kot stipendist Belgije. Sedaj ta slovenska slikarka in njen mož živita že dve leti v Limi. Zaposlena sta kot restavratorka v Museo del Arte. Gospod Fernando Saldias je prevzel hšo svojih staršev in si ob nji uredil umetnostno galerijo z laboratorijem za restavracijo. Tako je likovna umetnost po njegovi zaslugi in kajpada tudi po zaslugi njegove žene Slovenke dobila v glavnem mestu kulturno zelo stremiljivega Peruja novo središče.

Saldiasov Laboratorio de Conservacion y Restauracion de Obras de Arte (Laboratorij za ohranjanje in restavriranje umetnostnih del) je za prvo razstavo v novi galeriji izdal v španski natisnjene katalog. Zanj je ravnatelj Visoke nacionalne šole za upodabljajočo umetnost Juan Manuel Ugarte Elespuru spisal uvod in v lepimi besedah predstavil Fernanda Saldiasa kot umetnika, posebej še mojstra v kopiranju in restavriranju starih slik. Tu pravi, da je Saldias izdelal kar presnetljivo natančne kopije slik nekaterih mojstrov evropskega slikarstva. In prav te kopije razstavlja sedaj v svoji Galeriji Saldias (med njimi so nekatere slike Tiziana, Rembrandta, Rubensa, Velasqueza, A. van Dycka in drugih).

Po sodbi tega peruanskega strokovnjaka so Saldiasove kopije take, da gledalci uživajo v njih z enako intenzivnostjo, kot če bi gledali originale.

Peruansko-slovenska dvojica ima pred seboj še mnogo obetajočo razvojno pot in se bo uveljavljala ne samo v umetniškem kopiranju in restavriranju, ampak tudi v izvorni ustvarjalnosti. Vladimira Zupana-Saldiasa bo po svojih močeh seznanjala kulturne kroge v Limi tudi z umetnostjo svoje domovine. Medtem ko bo sedanja razstava kopij klasičnih slik trajala tja do konca novembra, je že določeno, da bo potem v Galeriji Saldias v Limi razstava izbranih grafik akad. slik. Franceta Mihelića, na vidiku pa je tudi razstava Ljuzeta Spacala. Kajpada za slovenske in jugoslovanske razstave v Limi prihaja v poštev predvsem grafika, ker je odprava grafičnih listov v tako daljavo lažja kot pa pošiljatev slik v drugih tehnikah. Vsekakor je samo želiti, da bi se po plemenitem zanimanju slovenske umetnice v Limi samo razširjalo medsebojno spoznavanje Peruancev in Slovencev.

BOŽIDAR BORKO

MIROSLAV SUTEJ: SM4

Z razstave v newyorškem muzeju sodobne umetnosti

Ob 25. obletnici smrti legendarnega komandanta

Od zmag do zmag nas vodil je tovariš Stane

Pripoveduje narodni heroj Peter Stante-Skala

Ko sem se po okrevanju za ranami, ki sem jih dobil kot komandant celjske čete, v vojniku pri Dobrotniški priključili I. stajerskemu bataljonu, sem prvič srečal Stane...

ko je napadel in zavzel Šostanj, kar je takrat na Stajerskem močno odjeknilo. Kmalu po mojem prihodu v bataljon, bilo je ravno 1. novembra...

V tem času sem bil s Stanetom skupaj pravzaprav samo nekaj dni. Ze pri Heleni me je namreč kmalu po polnoči zbudil ter naju s Martinom Greifom poslal naprej v predhodnico...

A čeprav sem preživel z njim dotlej samo tistih nekaj dni, je napravil name kot človek in vojak velik vtis. Niprmar prav zato, ker je vodil bataljon tiste dni v tako zelo težavnih okoliščinah...

Imel je poseben, nemara prav prirojen dar, da se je človeku hitro približal in tako se je tudi meni zdelo, da ga po nekaj dneh poznam že od maljnega. In kolikor sem takrat lahko sodil o njegovem vojaškem znanju, zlasti pa se zdi, ko se ga spominjam po tolikih letih...

A ni bil velik in zaupanja vreden samo kot vojak. Bil je predvsem človek. Topel, preprost, tovariški Na vsakem koraku z njim je bilo čutiti njegovo pristno ljubezen do siehernega borca...

Prav gotovo je imel v sebi poseben dar, kako ravnati z ljudmi. Zaupanje si je pridobil tako, da je se spregovoril. Nikoli ne bom pozabil na smrt prelopišenih kmotov, ki smo jih budili srečni noči...

Tudi na tej najvišji vojaški dolžnosti je ostal Stane tak, kakršen je bil dotlej: preprost in skromen, topel in tovariški, predvsem pa neskončno vdan našemu osvobodilnemu boju...

Spomin na Staneta, legendarnega komandanta naše narodnoosvobodilne vojske, je ostal v meni čist in živ. Spomin na velikega človeka s poštenim in plemenitim srcem...

Vanda Škodnik

Tudi na tej najvišji vojaški dolžnosti je ostal Stane tak, kakršen je bil dotlej: preprost in skromen, topel in tovariški, predvsem pa neskončno vdan našemu osvobodilnemu boju...

Spomin na Staneta, legendarnega komandanta naše narodnoosvobodilne vojske, je ostal v meni čist in živ. Spomin na velikega človeka s poštenim in plemenitim srcem...

Vanda Škodnik

Tudi na tej najvišji vojaški dolžnosti je ostal Stane tak, kakršen je bil dotlej: preprost in skromen, topel in tovariški, predvsem pa neskončno vdan našemu osvobodilnemu boju...

Franc Rozman - Stane

Rođen se je 27. marca 1912 v Spodnjih Pirnčah pri Medvodah. Očeta je izgubil v prvi svetovni vojni in je odrasal v revščini ter pomazujanju. V Ljubljani se je izučil pekarskega poklica...

Franc Rozman - Stane

Ambasadorji slovenske knjige in tiska

„Dobimo se v knjigarni.“

OD NAŠEGA TRZASKEGA DOPIŠNIKA

Ulica Sv. Frančiška je v najožejem mestnem središču. Začenja se pri veletgovini Godina, nepogrešljivi postojanki slovenskega in sploh jugoslovanskega turizma v Trstu...

Ji kulturni prireditvi in na slovenskih solah na Trzaskem in Goriskem približuje knjigo najširšemu krogu slovenskih ljudi. V zadnjem času se poslužujejo drugod že dobro preizkušene prodaje po poštnih uradnih listih (Mail order)...

V tej ulici nam dvoje dvojezičnih napisov govori, da gre za slovenske ustanove. Prva, malo višje, informira, da je tod slovenska osnovna šola, ki jo obiskujejo otroci slovenskih staršev iz najožejega mestnega središča...

»V naši knjigarni so na voljo vse knjige, ki zadevajo v katerikoli slovenski zalogi. Se posebej naročamo na željo naših občivalcev knjige, izšle v samozaložbi ali pri različnih ustanovah (SAZU, Mohorjeva družba, Zadruga katoliških duhovnikov itd.)...

»So kakšne ovire, ki preprečujejo, da bi se v večji meri širila slovenska knjiga med tukajšnjimi slovenskim prebivalstvom?«

»Med povprečnimi bralci žanjejo največ uspeha izdaje spominov, ki zadevajo zgodovino naših krajev ali širši slovenski zemlje jugoslovanski prostor. Vzemimo best-sellerje letošnjega leta: Vladimir Dedijer: Izgubljeni boj J. V. Stalina, Ivan Regent: Spomini, dr Lavo Cermelj: Moja tržaška leta, Svetina: Ukana. Lep uspeh so imela tudi izbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev. Naša beseda ter poljudnoznanstvena sodobna ilustrirana enciklopedija. Se pred vsemi temi knjigami pa so seveda dela domačih avtorjev. Na prvem mestu je roman Alojza Rebule V Sibilnem vetru s 400 prodanimi izvodoma.

V knjigarni prodajajo tudi vse slovenske dnevnike ter revije in seveda vse časopise in revije, ki izhajajo med tukajšnjimi Slovenci. Seveda prodaja v knjigarni ne more v celoti pokazati, kakšno zanimanje vada za slovenski dnevni in periodični tisk, ker ga lahko kupujejo, predvsem dnevni tisk, tudi že po 14 prodajalnih dneh v mestu in okolici ali pa po raznašalcih kar domov. Med slovenskimi revijami je visoko na prvem mestu »Naša žena«, zatem pa pridejo TT in na tretje mesto »Tovariš«. V knjigarni so mi povedali, da je resna ovira za prodajo slovenskih revij neelasticnost založnikov, ki ne dovoljujejo remitenze za neprodane izvede, kot je to običaj v Italiji in drugod. Knjigarna je tako pripravljena naročiti minimalno število izvodov, morebitna ponovna naročila pa se prepočasno realizirajo, kar je v škodo aktualnosti revije.

Lani so knjigarno preuredili in knjigarni in časnikom dodali še dvoje prodajnih oddelkov: za gramofonske plošče in za domačo obrt, ki privlači v knjigarno v ulici sv. Frančiška tudi Italijanske kupce. V privednjemem kotičku pa je primeren prostor za sestanke in pomenze kulturnikov in drugih občivalcev knjigarnar. Na eni izmed sten so stalno še menjače razstavljene likovni deli slovenskih slikarjev, ki dopolnjujejo ambiant ter hkrati vabijo k večjemu zanimanju za tovrstne izdelke duhovne tvornosti tukajšnjega slovenskega človeka.

Torej: če si v tržaškem mestnem središču zaletite srečati slovenske ljudi in spoznati delček njihove resničnosti: Na svideznje v slovenski knjigarni v ulici Sv. Frančiška 20!

Igor Gruden

Samo v Sloveniji Zasebne tiskarne Velja zasebno pobudo podpreti ali pa onemogočiti?

ni nič manj pomembna družbeno ekonomska plat vprašanja. Vneti zagovorniki zasebne pobude pravijo: zakaj bi delali izjemno in bi tudi tu ne imeli zasebne obrti? Saj so privatniki tako in tako cenješi. Dostokrat je res tako. Treba pa je navesti tudi primer, ki kaže, da cena, ki jo ponudi zasebnik, včasih sploh ni odločilna, ampak bolj tisto, koliko je v kuvertah, ki jih za podkupovanje delijo zasebniki. Na skupnem sestanku predstavnikov grafične industrije in predstavnikov sveta za obrt v slovenskih gospodarskih zbornici so imeli primer, ko je podjetje Agrotehnika zahtevalo ponudbe za tiskanje neke garancijske knjižice v tiskarni Delo. Jože Moskršič in v Zeleniški tiskarni. Bistvenih odstopanj ni bilo in v katerikoli od omenjenih treh tiskarn bi izvod knjižice nastilili za okoli 0,65 dinarja. No, delo je v tem primeru dobil zasebni tiskar. Od izroda je računal kar 4 dinarje, zaradi tega pa je vrsta ljudi pri tem postlu tudi podjetno zaslužila kar 47.000 novih dinarjev.

»Saj je znano, da so med vojno grafiki dokazali nezlomljivo vitalnost, iznajdljivost in pogum. Če je morala ilegalna tiskarna zaradi nevarnosti izginiti iz enega kraja, se je brz pojavila v drugem, velikokrat celo predrzno pred samimi vrati sovražnikovih postojank. Čudno pa je, da imamo ilegalne tiskarne v Sloveniji - in to izključno le v Sloveniji - še sedaj. Nekaj jih dela sicer tudi onstran Sotle, vendar pa so registrirane na slovenski strani. Takšnih zasebnih - s predpisi skreganih - tiskarskih delavnic je bilo v naši republici konec aprila 126. Izmed njih so bile 103 priglašene kot redne obrti, 23 njihovih lastnikov pa jih je priglasilo kot dopolnilno popoldansko obrt. Zdaj pa je, pravijo, zasebnih tiskarn že okoli 200.

Nekeateri se tudi v zvezi z zasebnimi tiskarnami nekoliko demagoško sklicujejo na ustavno določila. Poštenemu osebnemu delu in zaslužku ni treba posebnih posebnih določil. Poštenemu osebnemu delu in zaslužku ni treba posebnih posebnih določil. Poštenemu osebnemu delu in zaslužku ni treba posebnih posebnih določil.

Seveda bi bilo pri presojanju, ali potrebujemo zasebne tiskarne, povsem neresno prmerljati zasebna gostilničarja in zasebna tiskarja. Zasebne obrtne dejavnosti so v pretežni večini namenjene zadovolniti levanju potreb občanov. V zasebnih tiskarnah pa po nekaterih ocenah kar 98 odstotkov vseh poslov opravijo za naročnike iz družbenega sektorja.

»Dostaj je bilo potem v osnutku zakona treba omesti, da je strokovna izobrazba potrebna tudi za obrtno tiskanje prospekto, tiskovnih cenikov in reklam, če pa teh storitev sploh ni dovoljeno opravljati v zasebnih delavnicah? No, še res, da so zasebniki že delajo. Potemtakem - če bi osnutka zakona ne zadržale tako odločne reakcije - bi se zasebniki ostalo prepovedano področje le še tiskanje časopisov, revij, knjig in brošur. Morda pa bi bile inšpekcije še naprej tako primarniševne in bi bilo praktično mogoče delati tudi vse s prepovedanega področja?«

»Sviri pa so vendar dokaj jasne. Zasebna obrtniška pobuda in proizvajalna sredstva zasebnikov uživajo družbeno podporo samo zato, ker lahko gospodarsko koristno dopolnjujejo dejavnost družbenega sektorja. Je mar tako tudi z zasebnimi tiskarnami, ki jih je zdaj v Sloveniji več vrsta, ali pa so, kot so bile iste ob koncu vojne nacionalizirane? Sploh ne! Tisti, ki se v grafični stroki spoznavajo, trdijo, da je prav nasprotno. Zasebna tiskarna nikakor ne dopolnjuje dejavnosti družbenih grafičnih podjetij, ampak nasprotno. Družbena grafična dejavnost izrazito dopolnjuje storitve zasebnih tiskarskih podjetij. Dokazajo, da drugače ne more biti, saj so grafične storitve, ki jih prevzemajo zasebniki, tako kompleksne, da jih nikakor ne morejo v celoti opraviti v svojih delavnicah. Če bi to hoteli, bi potrebovali še vrsto dodatne drage opreme in tudi širok izbor različnih strokovnjakov. Ključje, recimo, in še vrsto drugih morajo zato za zasebne tiskarne delati v podjetjih grafične industrije. Ta torej resnično igra vlogo dopolnilvalca, zasebni podjetniki pa na tak način lahko prevzemajo velike posle, takšne, ki so za državno varnost? Saj bi tako ustvarili kar idealne možnosti za razširjanje vsakršne sovražne propagande. Takšna vprašanja zastavljajo tisti, ki prvenstveno pretehtavajo politične vidike. Nikakor ne pozabljajo prisrčljivi, da v sibirski državi oblast krepko drži roke nad sredstvi za javno informiranje.

All taka nekontrolirana dejavnost ne bi bila škodljiva za državno varnost? Saj bi tako ustvarili kar idealne možnosti za razširjanje vsakršne sovražne propagande. Takšna vprašanja zastavljajo tisti, ki prvenstveno pretehtavajo politične vidike. Nikakor ne pozabljajo prisrčljivi, da v sibirski državi oblast krepko drži roke nad sredstvi za javno informiranje.

Kar se strojev in druge tiskarske opre...

Za našo družbeno skupnost pa seveda...

Franc Jeras

Zapiski s strokovnega potovanja po Japonski (3)

Bleomycin v zlati knjigi kemoterapije

Nekaj deset snovi za zdravljenje rakavih obolenj - sad naporega dela tisocev raziskovalcev

Stevilni ugledni strokovnjaki na VI. mednarodnem kongresu za kemoterapijo so menili, da sta do sedaj najbolj uspešna načina zdravljenja raka ...

uporabljamo pri zdravljenju, in kaže, da se bo njih število vsako leto še nekoliko povečalo. Naj nastejem nekaj novih spojin na področju kemoterapije, o katerih so prvič poročali na kongresu v Tokiju: - Kladamycin je antibiotik, ki zavira rast tumorskih celic ...

ga iz laboratorijev že prenesli tudi med bolnike. Uspešen je bil pri vrtmeh kožnem raku - melanomu in pri neki vrsti ledvičnih tumorjev. - Substanci No. 864 in No. 838 so njuni laboratorijski šifri, nekako delovno ime, izdelali pa so ju japonski kemiki in ju preizkušajo pri zdravljenju krvnega raka ...

sta v pogovornih na hodnikih - sploh, bila sta glavnata. Sedaj pa k predstavljanju: 1. Bleomycin je antibiotik oziroma skupina 13 antibiotikov, ki so jih pridobili iz neke vrste gliv, ki so jih našli v zemlji blizu premogovnika v prefekturi Fukuoha na Japonskem ...

Govori g. E. E. Booher

Brezplačno izobrazbo vsakomur

Ob razstavi knjig ameriške založbe McGraw-Hill

V Moderni galeriji v Ljubljani je bila od 17. do 25. oktobra razstava knjig založbe McGraw-Hill, ene najpomembnejših in največjih založb strokovne in znanstvene literature na svetu ...

branje mora biti razvoj družbe, v kateri bodo ljudje lažje sprejemali spremembe kot togost. V svetu, ki prihaja, bo za ljudi mnogo pomembnejše, da se bodo znali spoprijemati z novimi dejstvi, kot pa da bodo poznali in ponavljali stara ...

E. E. BOOHER Predsednik ameriške založbe, s katero sodeluje Mladinska knjiga

Tretjico imamo veliko kategorijo knjig, ki nas zabavajo in navdušujejo, beletristiko in nebeletristiko. Mislim na knjige o religiji, popotovanjih, umetnosti, zgodovini, gledališču, pesnistvu, glasbi, politiki, filozofiji itd.

Vsaka teh treh kategorij je pomembna: učbeniki, ker si s njihovo pomočjo ljudje pridobivajo znanje, priročniki, iz katerih črpajo ljudje najnovejše podatke, in leposlovne knjige, ker nas zabavajo in navdušujejo. Ker se kot založnik zanimam za vse te knjige, bi vam o vseh lahko govoril. Toda v tem primeru bi me morali poslušati dolgo ure. Zato bom, če mi dovolite, glede na vaše posebno zanimanje za razvoj in rast najpomembnejšega čimtalja: popolnoma civilizirane družbe. Mislim na univerzalno, brezplačno izobrazbo vsakogar. Če hočemo, da bo družba živeča, potem, po mojem mišljenju, potrebujemo boljši in širši sistem izobraževanja.

Vendar je v svetu, v katerem se neprestano pojavljajo nova odkritja in novi podatki, v svetu, v katerem je znanje, zastarano, in v svetu, v katerem se različni ljudje učijo različno hitro in potrebujejo duševno hrano, težavno razviti in uporabljati enoten koncept učinkovitega, univerzalnega izobraževalnega programa.

Mogoče misli podobno kot jaz dr. Carol Rogers iz kalifornijske šole Western Behavioral Sciences Institute, ko pravi: »Cilj izobrazbe mora biti razvijanje osebnosti, ki bodo odprte spremembam, ki bodo prožne in prilagodljive, ki se bodo znale učiti in ki bodo tako sposobne, da se neprestano učijo. Samo takšni ljudje se bodo lahko konstruktivno spoprijemali z zapletenostjo našega sveta, v katerem se porajajo problemi mnogo hitreje kot pa odgovori nanje. Cilj izo-

Ne samo to. Če se nam je v enem delu sveta posrečilo pripraviti tako gradivo, ga lahko prilagodimo drugim razmeram. In tukaj dobi mednarodno sodelovanje založnikov pomembno mesto. Tukaj ne mislim na enostavno, preprosto prevajanje učbenika za šolanje iz enega jezika v drugega. To ne bo dovolj. Toda če koncepte in tehnike učenja in poučevanja, ki so v rabi v eni državi ali v enem jeziku, oplemenitimo s kulturo in z jezikom druge države ...

Toda naših stremeljenj nam ni treba omejevali na področje šolskih knjig za prvo in drugo stopnjo. Na višji ali tretji stopnji lahko v večji meri izmenjujemo tako imenovane prevajalne pravice. Tako bi lahko založnik priznane in kvalitetne knjige, ki je izšla v enem jeziku, odstopil za posebno honorar, ki ga deli z avtorjem, pravice za prevajanje knjige v jezik druge države in jo tako približal mnogemu večjemu številu univerzitetnih študentov. Tako smo na primer omogočili našim študentom študij znanega ekonomskega učbenika ameriškega znanstvenika Paula Samuelsona. Za pospeševanje izobraževanja v mednarodnem merilu lahko storimo še več. Mnoge okoliščine so pripeljale do tega, da je angleščina, moj materin jezik, postala nova lingua franca modernega sveta. Zato je pomembno, da lahko knjige iz nekaterih specializiranih področij znanosti, tehnologije in managementa, ki izhajajo v angleščini in ki bi jih zaradi njihove visoke stopnje specializacije bilo predrago prevajati in znova tiskati, tiskamo v angleščini zunaj ZDA in jo po nižji ceni in skromnejši vezavi ponudimo študentom in znanstvenikom mnogih dežel. Moja družba in Mladinska knjiga sta se lotili prav tega. Knjige tiskamo skupno in upamo, da bomo lahko tako razširili znanje in znanost, zlasti še, ker bomo knjige poslali na treg s ceno, ki ne bo presegla polovice ameriške.

To je samo nekaj novih horizontov, ki se nam odpirajo na področju mednarodne kooperacije in sodelovanja med založniki. Razen pri knjigah, ki sem jih omenil, vedno tesneje sodelujemo na področju mladinskih knjig in specializiranih, močno ilustriranih priročnikov. Toda za sedaj smo šele na začetku. Prepričan sem, da bomo v sedemdesetih letih, ko bomo imeli na voljo nove tehnološke za prenos podatkov in znanja - mikro film, s pomočjo kompjuterjev urejane zbirke podatkov in nove sisteme poučevanja, našli pri založniški dejavnosti še več skupnih poti.

Kljub svojim napakam je moja domovina v mnogih pogledih velika. In kdor o tem razmišlja, ve, da je velika predvsem zato, ker so se lahko pogumni, ambiciozni ljudje, ki so prišli na naše obale, vključili v sistem množičnega, brezplačnega javnega izobraževanja, ki ni temeljil in ki ne temelji na ideji elitizma. Naš edini resnični kapital je človek. Najučinkovitejše orodje za njegov popolni razvoj je izobrazba. Ta ideja se zdaj širi po vsem svetu. Vloga nas osebnosti, ki bodo odprte spremembam, ki bodo prožne in prilagodljive, ki se bodo znale učiti in ki bodo tako sposobne, da se neprestano učijo. Samo takšni ljudje se bodo lahko konstruktivno spoprijemali z zapletenostjo našega sveta, v katerem se porajajo problemi mnogo hitreje kot pa odgovori nanje. Cilj izo-

Prispevek k razpravi o temi „La citta nuova“

Sodobno mesto

Obnavljanje je minuli mesec pripravil inštitut za arhitekturo in urbanizem na tržaški univerzi

Sam motto pogovora - „La citta nuova“ nam narekuje, da fenomena mesto ne smemo gledati v izbranem trenutku, marveč v dolgotrajnem procesu, v njegovi preteklosti in bodočnosti. Specifične potencialne sile njegovega razvoja zaslužijo našo posebno pozornost. Če si zamislimo pogovor kot analizo projekcije vertikalnega prereza skozi mesto, ki je primer rapidne urbanizacije sredi manj razvitega regiona, kakršne imamo tako v Jugoslaviji kot v Italiji, bi se primorali k pogovoru o družbeno-ekonomskem razvoju nasploh. V taki projekciji bi namreč lahko videli na skrajni levi in na skrajni desni strani pojave oblike najbolj zaostale stopnje družbenega razvoja, najbolj primitivnega kmetijskega in najnižjega življenjskega standarda, videli bi mestno periferijo, kjer prišleki iz dežele v barakah čakajo na zaposlitev v industriji, v drugem delu periferije pa na najmodernejši vile, sredi profila bi videli središče modernega mesta - city - izraza največje koncentracije intelektualnega potenciala sodobne družbe.

in delalo, se gibalo in obnavljalo. Zato smo ustrezne parametre izbrali tudi za razvoj komunalnih služb. Glede na to, da je končni smoter urbanizma, s sredstvi tehnične prirode tako oblikovati urbani prostor, da bo le-ta človek lepše prebival, se laže gibalo in bolje delalo, zavzema gotovo parametre o gibanju obsega prebivalstva centralno mesto v planiranju urbanističnega razvoja mesta. Urbanizacija je najbolj adekvaten fizični fenomen sodobne delitve dela. Njena intenzivnost je različna. Poznamo dežele s hipertrofirano urbanizacijo, z rapidno, normalno in zaostajajočo urbanizacijo. Ker je proces industrializacije bolj ali manj posegel skoraj v vse kote sveta, so mesta, ki zaostajajo za običnim tempom procesa urbanizacije, redka. Kakorkoli bi raziskovalci vzroke za tako zaostajanje, bi jih največkrat našli v gospodarskih krizah in v notranji družbeno-politični krizi sistema, katerega del so posamezna mesta. Ta sistem lahko s sredstvi usmerjanja družbeno-gospodarskega razvoja, ki so mu na razpolago, proces urbanizacije zadržuje, ga lahko normalizira ali pa sprošča do hipertrofije. Kadar bi hoteli normalizirati proces urbanizacije ali, če je že rečeno, normalizirati priliv prebivalstva v mestna središča, moramo imeti pred očmi, da se osnovni elementi procesa urbanizacije dostikrat menjajo kot vzrok ali posledica, ali s drugo besedo, da lahko subjektivni faktorji družbeno-političnega sistema vsakega od njih uporabijo kot instrument usmerjanja. Na primer odpiranje novih delovnih mest, nivo stanovanjske izgradnje, odpiranje zemljišč za gradbeno dejavnost so lahko vzrok, lahko pa tudi posledica urbanizacije. Mesto ni izraz družbeno-ekonomskih gibanj samo lastne notranjosti. Mesto je integriran izraz intelektualnega in proizvodnega potenciala svojega gravitacijskega območja. Tudi med mestom in njegovim gravitacijskim območjem oscilira izmenjava vzrokov in posledic. Mesto je v svojem razvoju hkrati vzrok in posledica delitve dela, toda ne samo v svoji notranjosti, marveč predvsem v okviru svojega gravitacijskega območja. Gravitacijskega območja posameznega mesta ne gre izenačevati s prostorskim območjem migracije prebivalstva med mestom in njegovim zaledjem. Če bi delali tako, bi trdili, da je mogoče vsem vplivnostim in privlačnostim mesta določiti isti in en sam gravitacijski prostor. V resnici pa imajo vplivnost in privlačnost mesta različne valovne dolžine, ki so odvisne predvsem od dveh pogojev: od gibanja delovnih mest in od intelektualnega potenciala mestne koncentracije. Seveda vse to velja le za primer, kadar je proces urbanizacije prost ovr, ki mu jih lahko postavljajo administrativne intervencije družbeno-političnega sistema in kadar eksogeni vplivi na razvoj mest niso toliko intenzivni in taki, da bi lahko zadrževali njegov normalni tek. Vsakršni vplivi, tako eksogeni, kot en-

dogeni, katerih smoter je pospešiti rast posameznih mest, a se pri tem kot instrumenta intervencije ne poslužujejo elementarnih gibal urbanizacije, se prej ali slej pokažejo kot brezupni in v tem smislu, da izpovejo škodljivo anhronezijo znotraj družbene in gospodarske strukture mesta. Iz vsega tega izhaja, da je za bodočnost vsakega mesta izredno važno, da se valovanja njegovih vplivnost in privlačnosti ne postavljajo administrativne ovire. Sodobne oblike javne administracije so na tem področju dostikrat prav take, kot so bila nekoč obzidja feudalnih mest, katerih namen je bil varovati mestni monopol, ne pa pospeševati rasti in razvoj posameznih mest. Preteklost nas uči, da so bile državne meje, in so marsikje še danes, najbolj toga administrativna ovira za svobodno razvoj in izmenjavo intelektualnih in materialnih manifestacij človekovega dela. Zato državne meje vedno več ali manj zadržujejo normalen proces delitve dela, ki je nepogrešljiv za sleherni progres. Ni mogoče spregledati, da je tehnični uspehom ZDA in ZSSR bistveno pomagalo tudi dejstvo, da tanjšaj in pravih državnih meja med federalnimi državami, ki bi omejevale delo in blaga, migracijo prebivalstva, izmenjavanja znanstvenih misli in kulturnih dosežkov itd. Takšne okoliščine nudijo najboljše pogoje za največjo integracijo in intenzifikacijo znanstvenega raziskovanja in industrijske proizvodnje. V takih pogojih gravitacijsko območje posameznih mest ni administrativno omejeno. Proces urbanizacije, to je proces migracije prebivalstva med mestom in deželo, proces preraščanja zaostalega podeželskega življenja in dela v njuno moderne oblike, se odvija po svojih normalnih in elementarnih tirnicah. Ni ni prisotnost in zaksrbljivo, da se v takih pogojih srečujejo in prekrivajo gravitacijska območja dveh ali več mest. Planer, ki bi se srečal s takim fenomenom, ne bi smel misliti, da je naletel na nekaj, kar lahko zmede njegove račune, in da se sme vdati malodušju. Zakaj, kaj je slabše za sleherni progres, kot je administrativno-ovirna zadrževanja, ki so porušila svoja obzidja, stopila na pot modernega razvoja. Sodobno mesto ne sme biti parazit na telesu svojega zaledja, marveč je delovna organizacija, zato v bistvu tudi zanj veljajo principi, ki so pogoj za ekonomski progres, predvsem pa princip odprtosti in pripravljenosti tako za vsako sodelovanje kot za vsako tekmo.

MARIAN TEPINA

RAZSTAVA ZNANSTVENIH IN STROKOVNE LITERATURE JUGOSLAVIJE IN MEDNARODNA RAZSTAVA REVIJ

RAZSTAVA ODPRTA DNEVNO OD 10. DO 18. URE.

RAZSTAVLJENIH OKROG 2000 KNJIG IN REVIJ, MED NJIMI EDICIJE JUGOSLOVANSKIH AKADEMIJ ZNANOSTI IN UMETNOSTI.

LJUBLJANA - MODERNA GALERIJA OD 5.-12. NOVEMBRA 1969

PRIREDELJI:

ZDRUŽENJE ZALOŽNIKOV IN KNJIGARNARJEV SFRJ IN DRŽAVNA ZALOŽBA SLOVENIJE

Ob knjigi „Nedotaknjene divjine“

Sence civilizacije

Prpriave na „Evropsko leto varstva narave 1970“

Zgodovina civilizacije pozna številne mejnike; z njimi označujemo začetke novih obdobij. Zgodovina civilizacije pa je hkrati zgodovina uničevanja narave. Tudi ta del zgodovine ima svoje mejnike, le da zanje ne slišimo radi. Z odkrivanjem novih celin se je začel proces, katerega krivinci gre strmo nazgor in ji danes ne vidimo izteka. Dogaja se, da v 20. stoletju po človekovi krivdi izginejo živalske vrste, ki so jih znanstveniki komaj površno poznali. V zadnjih treh stoletjih je človek s svojo dejavnostjo iztrebil okrog 170 vrst ptic in skoraj 100 vrst sesalcev, od tega samo v zadnjih 50 letih čez 50 vrst iz omenjenih dveh skupin. Vse, kar je bilo po človekovi krivdi doslej za zmerom uničeno, je komaj blede sence tistega, kar grozi nam in še bolj našim potomcem, kar prinaša s seboj eksplozivna človeške populacije, njene tehnike in civilizacije. Proces uničevanja narave zavzema vsak dan silovitejši tempo.

Vsako leto izgine povprečno ena živalska vrsta

Vrtno se k izumiranju živali, ki so le delček obsežne problematike varstva narave: kako se lahko zgodi, da izumre človeška vrsta? Od pojave živih bitij do danes je izgubilo na tisoče različnih in živalskih vrst. Od živih bitij v zalezoških in mezozojski ni zdaj praktično nobene vrste več. Evolucija je porajala nove, sposobnejše vrste, te so spodbudile in zamenjale manj sposobne in biološko stare vrste, ki se niso bile več zmogljive prilagoditi spremembam okolja. V tem naravnem procesu izumiranja vrst gre torej za razvoj, za zamenjavo manj dovršene oblike s popolnejšo, slabše pa z boljšimi. Pri izumiranju vrst, ki ga ima na vesti človek, pa ni tako. Tukaj imamo čisto izgubo. Za vrste, ki jih je iztrebil človek, nismo dobili nikakršnega biološkega nadomestila.

Genocid nad živalmi

Švicarski biolog V. Ziswiler navaja več vzrokov neposrednega in posrednega uničevanja živali. Najstarejši in prvi krivci je lov zaradi mesa in nabiranje jajc. Pri tem je očitno, da je število vrst, ki jih je iztrebil primitivni lovec, razmeroma nizko, četudi je bil lov edini način njegovega preživljanja. Zaradi pretiranega lova so izumrle živali, ki so bile že po naravi malo številne ali omejene na ozek življenjski prostor. Za primer nam je lahko legendarni pithec dodo, ki je živel na Maskarenskih otokih v Indijskem oceanu. Človek ga je odkril sredi 16. stoletja, dobrih sto let kasneje (leta 1881) pa ga že dokončno iztrebil. Ohranila se ni niti ena sama nagačena žival. Izginile so tu tudi vrste, ki so bile razširjene po vsem kontinentu in so šteje milijarde — npr. ameriški golob seča. Leta 1850 se je nekaj tisoč ljudi ukvarjalo samo z lovom na tega ptica, ki se je na svojo nesrečo zbiral v velikanskih jatah, da se je ob preletu stegnino nebo. Za streljanje na goloba seča so izdelovali posebne nitroreline naprave in topove. Leta 1855 je en sam newyorški trgovec prodal na dan 18.000 teh okusnih ptic. Leta 1869 so samo na enem kraju gnezdenja ulovili 7.500.000 živali. Leta 1879 so v državi Michigan nalovili milijardo ptic. Po vsem tem je bil propad nagel: leta 1894 so videli zadnje gnezdo v prosti naravi; vrsta je bila smrtno prizadeta in ki, ki, ki velikim naporom je ožen zadnji predstavniki poginili leta 1914 v zoološkem vrtu v Cincinnatiju.

Drugi najpogostejši vzrok iztrebljanja živali je lov zaradi kože, krza ali perja. Znani so primeri množičnega pobiranja tuljnjev ob obalah Kanade, afriškega noja pa je skoraj uničila ženska moda ob prelomu stoletja, ki je sprožila veliko povpraševanje

DODO

Človek ga je odkril sredi 16. stoletja, že čez sto let pa iztrebil

po njegovih peresih. Mnoge živali postanejo plen zbiravcev lovskih trofej ali so za surovino za izdelovanje spominkov (npr. okli mrozev ali slonov za rezbarške izdelke, izvotljene slonje noge kot izvirni kozji za smeti), drugje lovjajo zaradi zmotnih vrač (češ da nosorogov rog vrne opešane moške moči, da je srčji križec kozoroga univerzalno zdravilo ipd.). Nekatere živali prežanja človek kot skodljivce, ker tu npr. uničujejo njegovo divjad ali ker odjedajo hrano njegovim živalim. Zaradi naših lovcv preganjajo divjo mačko, iz istega vzroka je porajala sredi prejšnjega stoletja izumreti kvaga, sorodnica zebre, ker so se zoper njo zakleli belgi farmarji v Južni Africi. Najbolj klavni in civilizirani človeka neveden vzrok uničevanja živali je streljanje iz gola veselja ob ubijanju. Sem sodi večina asafarjev in podobni množični i.

športne pogoni, dvomljivo pa je tudi naš lovni turizem. Nekatere redke vrste ogrožajo lovci na žive živali, ki jih potem prodajo živalskim vrtovcem, cirkusom in bogatim posameznikom. Med najbolj iskane sodi npr. orangutan. Odrasle živali je težko ujeti žive, zato lovijo mladiče — preprosto tako, da jim ubijejo mater.

Usodna sprememba naravnega okolja

Obsejni je seznam živali, ki jih je človek iztrebil, ne da bi to posebej hotel, recni bi lahko zaradi nepremišljenosti, nevednosti ali nemarnosti. Na otoku Madagaskar so bili nekoč obsejni gozdovi, od katerih so ostali le razbiti drobtin. V teh gozdovih je nekoč živel svojevrstno živalstvo. Gozd se je myral umakniti planinam, in njim pa so za zbiranje odšli tudi vrste, ki jih ne najdemo nikjer drugje več. Mnogi plazivci in ptici so pozani na močvirja in sladke vode. Vemo pa, da je to tisti del narave, ki doživlja največje in najbolj usodne spremembe. Ogromne izgube je v zadnjem stoletju utrpel živi svet potokov in rek. Vzrok: onesnaževanje in zastupljanje tekočih voda. Velika riba jeseter je nekdašnja naseljavca številne evropske reke, zdaj pa je njen življenjski prostor silno zožen. Mnogi veletoki, npr. Ren in Laba, so zdaj biološko mrtve kloake. Zaradi množične rabe in zlorabe biocidov trpijo ptice pevke, ki se hranijo z zastupljenimi žuželkami (o škodljivem vplivu teh sredstev na človeka tukaj ne kaže razpravljati). Divjad, ki posredno ali neposredno prihaja v stik z domačimi živalmi, se ne redko okuži z njihovimi boleznimi, le da so zanje takšne epidemije veliko bolj usodne. Neslutene posledice so nastale zaradi preseljevanja živali z ene celine na drugo v popolnoma drugačno okolje. Drastične primere nam nudijo Avstralija, Nova Zelandija in Tasmantija. Priselene živali: zveri, lisice in podivjani psi so iztrebili prvotno živalstvo, ker to ni bilo prilagojeno na nove tekmence, ki so jim odjedali hrano in uničevali zarod. Največ škoda je povzročila žival, ki je najbolj navezana na človeka — podgana. Skupaj z belim človekom je osvajala nove odkrite otoke in celine. Podgane so zdesetale ptičji svet na Novi Kaledoniji, Aucklanski otokih in Havajih. Tem so ptice večinoma na tih, ker otoki niso poznali roparskih živali.

Kdo sta WWF in IUCN

Z usodo ogroženih živali se ukvarja specializirana mednarodna ustanova — imenovana pod kratko WWF (World Wildlife Fund) pa tudi Mednarodna zveza za varstvo narave in naravnih dobrin (IUCN). V zadnjih letih se že kažejo prvi sadovi vloženega truda in denarja, vendar smo še daleč od tega, da bi upognili krivuljo izumiranja živali. Mednarodne intervencije so že smerazne omejene na gašenje največjih požarov. Kje je resitev?

Nekaj katastrof v zadnjem času je imelo celo mednarodni obseg (predlanska nesreča tankerja Torrey Canyon, letošnja razstrupitev Rena); povzročile so resno zaskrbljenost posameznih vlad. Pred desetletji si ne bi mogli misliti, da bodo o varstvu narave, ki je bilo takrat še koniček romantičnih zanesenjakov, razpravljali mednarodni forumi. Seveda se je tudi problematika varstva narave razrasla v zamotano strokovno dejavnost senvironmental conservation — ohranjanje in smotrno urejanje vsega človekovega okolja.

Pred leti je Evropski svet predlagal, da se vse države članice združijo v skupini enoletni akciji, ki bi opozorila na najbolj pereča vprašanja varstva narave. Zamisel so sprejeli tudi nekatere druge države in pred dnevi smo uradno zvedeli, da se je kampanji pridružil tudi Jugoslavija. Tako bo skoraj vsa Evropa praznovala »Evropsko leto varstva narave«. Vsaka država je že ali še bo pripravila svoj akcijski program, o skupnih akcijah pa se bodo dogovorili na konferenci, ki bo februarja 1970 v Strasbourgu.

Za uvod v praznovanje »Evropskega leta varstva narave« nam je Državna založba Slovenije ponudila prevod Schuhmacherjevega dela »Nedotaknjene divjine« (v izvirniku »Zadnji paradiz«). Lahko rečemo, da je imela pri izdaji srečno roko, saj je ta svojevrstna knjiga naletela na topel sprejem že v številnih evropskih državah. Eugen Schuhmacher snemalce in režiser naravoslovnih filmov, je podobno kot njegov rojak Grizmek dobro znan imo v mednarodnih krogih, ki skrbijo za ogrožene živali. Njegov najbolj znan film »Narava v nevarnosti« je pred leti obšel svet in postal zaslužen priznanje. Kar je še pomembnejše — pripomogel je, da so se prizadete države in vse svetovno javno mnenje začelo živo zanimati za živali, katerih je usoda negotova. Ob finančni podpori WWF in IUCN je skupaj s sodelavci prepotoval svet in nabral ogromno drascenega filmskega gradiva. Ker je poleg filmanja njegova skupnica tudi veliko fotografirala, je nekatero mimogrede rodila misel, naj bi nekatere najbolj uspele in — brez pretiravanja — edinstvene posnetke velike znanstvene vrednosti zbral v posebni knjizi. Ta je v nemškem izvirniku izšla leta 1966, po velikem uspehu pa naslednje leto še v angleščini.

»Nedotaknjene divjine« (s podnaslovom »Po sledih redkih živali«) so čudovita slikanica za odrasle, za vse, ki se zanimajo za naravo in jih privlačijo njene posebnosti. Teža je na 160 celostranskih barvnih fotografijah živali v njihovem naravnem okolju. Besedilo ima drugotno vlogo in je omejeno le na uvodna pojasnja, na prvih vseh tekstih in na podpisih k slikam. Za tiste, ki hočejo kaj več zvedeti o posameznih živalih, so na koncu podrobnejši zoološki opisi.

Z zadovoljstvom lahko ugotovimo, da slovenska izdaja v tehničnem pogledu prvirni ne zaostaja za izvirnikom. Edina stvar, za katero je škoda, da so jo v naši izdaji opustili, je pregledna karta z vrstnimi na-

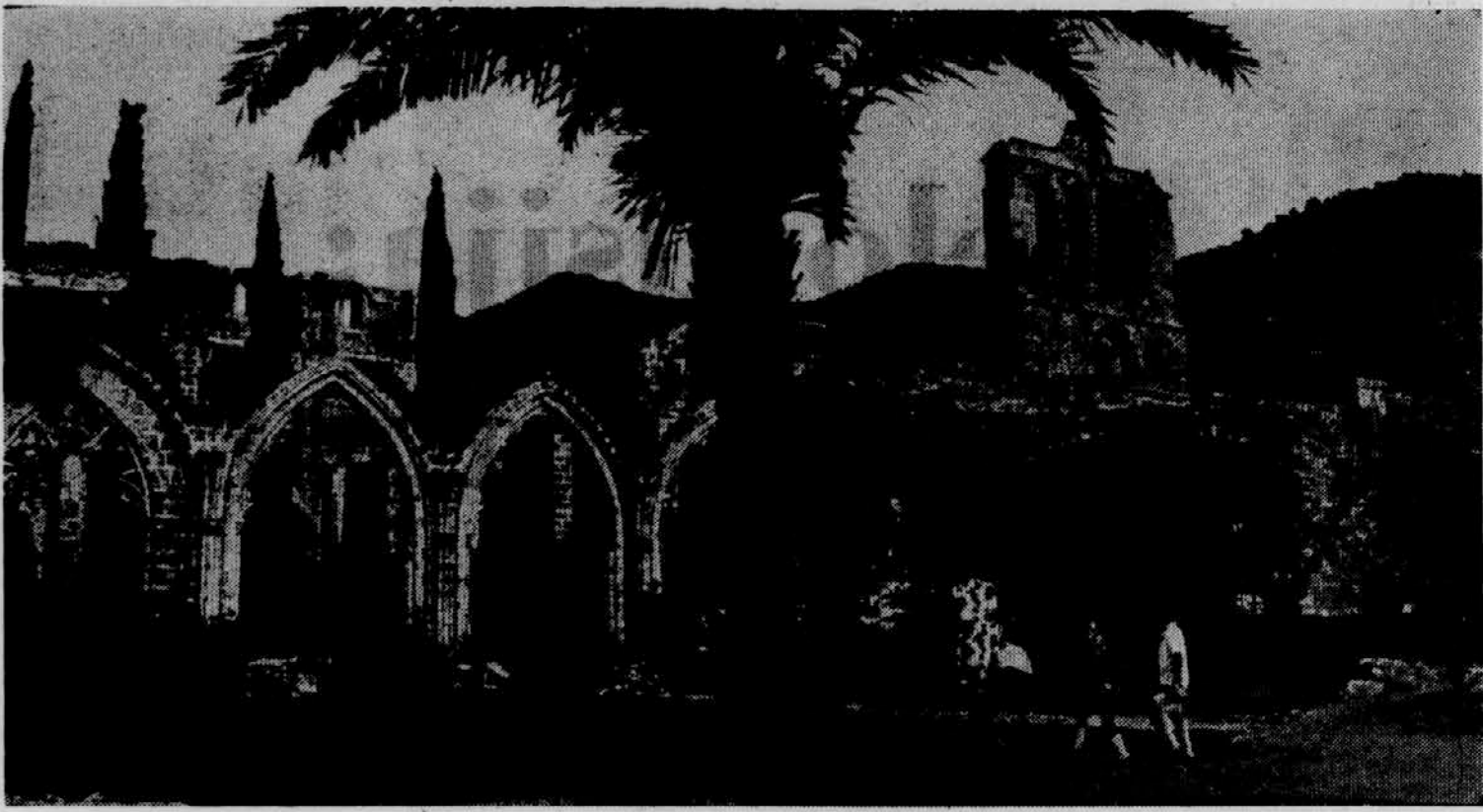
hajliški ogroženih živali, in kraji, ki so omenjeni v besedilu.

Ko listamo po knjigi in uživamo ob izvirnih fotografijah živali, o katerih smo komaj kaj ališali, se nam prikrađe občutek, da so še najmanj ustrezno predstavljene evropske zoološke redkosti. Cutiti je, da sta avtorju dobro znani predvsem severna in srednja Evropa, da pa tega ni moč trdit za južni in jugovzhodni del. Avtor uvodoma pove, da nekatere od teh držav ni mogel obiskati, ker ni dobil dovoljenja (Sovjetska zveza, DR Nemčija, Madžarska), ne pojasi, zakaj ni npr. bil v Romuniji ali Jugoslaviji, kjer je morda še več zrnadnih paradizev kot drugje. Tako pogrešamo ogroženega sredozemskega plavutonožca medvedjico (Monachus monachus), ki jo je še najti tudi ob našem Jadranu. Nič manj zanimiv kot ustje reke Guadalquivir (zmano kot naravni rezervat Coto Donana) so npr. delta Donave ter naša makedonska jezera in Skadarsko jezero z bogatimi ptičjimi svetovi.

Opisi živali na koncu knjige so razvrščeni po abecednem redu imen. Ker knjiga nima kazala ali registra, je nerodno, da pri živalih, katerih ime sestavlja dve ali tri besede, ni upoštevan samostanik, temveč prva beseda (npr. tjuljen najdemo pod črko »u« — uhati tjuljen — in »w« — Wedde'ov tjuljen). V opravičilo na; povemo, da ima enak sistem tudi izvirnik. Omenimo naj še, da je v besedilu veliko tiskovnih napak, ni ponekod celo kvartiro smisel. Zaradi množice strokovnih izrazov in živalskih imen, od katerih nekatera niso bila še nikoli prevedena v slovenščino, je imela prevajalka Nada Vukelič precej zahtevno nalogo, ki jo je v splošnem solidno opravila.

Morda bi v knjigi našli še kakšen spodrsilaj, vendar so to skupaj z naštetimi pripombami obrobnosti, ki ne vplivajo na vrednost knjige. Prepričani smo, da je Državna založba Slovenije s knjigo »Nedotaknjene divjine« zadelo v črno, tako kot pred leti z dobrim prevodom Smolnikovega »Živalskega sveta«. De'stvo je, da nam se vedno manjka kvalitativnih in hkrati širokemu krogu bralcev razumljivih naravoslovnih knjig, čeprav jih ljudje iščejo in potrebujejo. In tudi takrat, ko bomo imeli dobra domača dela, bomo vseeno toplo pozdravili takšno dejanje, kot je prevod »Nedotaknjene divjine«.

STANE PETERLIN

OPATIJA V BELLAPAIKU

SELEMIJEVA MOSEJA V NIKOZIJI
Nekdaj je bila gotska cerkev sv. Sofije

Iz kulturnikove potne beleznice (1)

V treh muzejih

Deset dni v gosteh pri predsedniku Ciperske republike Makariu

V naslednjih vrstah se bom omejil predvsem na kulturno problematiko Afroditega in Othellovega otoka Cipra. Deset mesecev (od nov. 68 do sept. 69) sem se kot st. p. Mo; vodnik me je nato kot bivši članikar v svoji pisarni najprej seznanil s ciperskim časopisjem, predvsem z dnevniki. Na ozemlju v malo nad 600.000 prebivalcev izhaja šest grških dnevnikov, med temi levičarski »Haravige (Svitanje)«, ostro nstršen zoper voljažo vlado v Grčiji (pa tudi zoper angleško oporišča, preostala na otoku). Drugi večji ciperski dnevnik v grščini (tako »Mathe — Boj, »Eleftherias — Svoboda in »Eleftherosa — Svobodoljub) so grško nacionalistični in v večjim ali manjšim nagibom na desno. Za tuje zlasti vedno številneje turiste izdajajo dnevnik v angleščini »Cypus News«. Turška narodna skupnost (približno 18 odst. prebivalstva) ima na voljo tri dnevnik v svojem jeziku. Otok ima tudi več rediški oddajnik (ki oddaja v turščini) in svojo televizijo. Zanimivo je, da Ciper se nima svoje univerze (samo Pedagoški akademiji) največ študentov obiskuje grški univerzi, nekaj tudi naše. Za zdaj tudi še nima osrednje študijske knjižnice.

Naslednje dopolnje me je Konstandidis mimo še dobro ohranjenih ostanokov srednjeveške benečanske obzidja, ki oklepa staro Nikozijo, izmed lepo razvitih kulturnih ustanov odjelaj najprej v muzej narodne borbe. Sprejel naju je ravnatelj muzeja, penik in profesor Hr. Papahristostom. Prikupni starejši borec za osvoboditev Cipra v boju proti angleški zasedbi (1865—69) mi je radevolje razkazal presunljive eksponate, zbrane z vsega otoka, orožje borilcev, skrivne tiskarne, fotografije padlih in požarjenih vasi, ječ, mučilne naprave, slike — priče Makedonske bitnje v angleški internaciji na Bahamskih otokih in še in še. V ozadju je v globoki pletati razvrščenih nekaj improviziranih grobov grških ciperskih domoljubov,

ki jih je dal v osrednjih zaporih pobesiti šef angleškega glavnega štaba. Na steni zadaj je napis: Herojeve smrti ni mogoče imeti za smrt... Muzej hrani mimo tega še zanimivo dokumentarjno gradivo iz nedavnih bojev med grško in turško narodnostjo na otoku.

Zatem sem si ogledal nikozijski etnografski muzej (Muzej ljudske umetnosti), ki ima svoje prostore v pritličju poslopja stare nadškofije (prej francišanske cerkve). Skozi muzej me je vodila prijazna, mlada kustosinja, vesela, da mi je lahko razlagala v materinščini, v grščini; zelo si želi iti študirat etnografijo še k nam, v Jugoslavijo. Muzejček vsebuje zbirko prelepih vzorcev ljudskih nos in predmetov ljudske umetnosti pa obrti, predvsem iz 18. pa tudi 17. stoletja. Nekateri predmeti, zlasti noše — na to me je opozorila tudi vodnica — so precej podobne našim, zlasti z juga države. Seveda je tudi večkrat izvirnih umetnin, ki jih ni videti drugje.

Najobsežnejši pa je kajpada nikozijski arheološki muzej. Stoji zunaj starega obzidja, v novem delu mesta, in je v njem v 9 oddelkih razščena zelo bogata zbirka arheoloških najdb z otoka, kjer se križajo civilizacije treh celin: Evrope, Azije in Afrike. Muzej je bil ustanovljen že l. 1883, v novo, sedanje poslopje pa se je preselil l. 1908. Njegove bogate razstave glinastih vaz, klopov in okraskov sodijo menda med najlepše na Srednjem vzhodu. Prijazni grški Kustos mi je najprej razkazal edinstveno posodje iz neolitike dobe, segajoče deloma v 6. tisočletje pr. n. št. Dragocene so tudi najdbe iz bronske dobe, med njimi zlasti značilne večje skupine posvečenih kipev in bronasti kip rogatega boga iz Engomija (pri Famagusti). Bogato predstavljeni sta tudi klasična ciperska lončevina, včasih z napisu v posebnem ciperskem grškem narsuju (v katerem je napisan tudi del starejše in novejšje ciperske književnosti) in srebrno bizantinsko okrasje. Posebna dvorana v stari kraljevski palači pa vsebuje ostanke iz srednjega veka in dobe turške zasedbe otoka.

Izmed kulturnih ustanov, ki sem jih obiskal s spremljevalcem in so me kot Jugoslovana še posebej prirčno sprejele, moram vsekakor omeniti lepo oskrbovani Oen-ter za znanstvene raziskave Cipra (nad etnografskim muzejem). V njem je bila v aprilu letos (prenosna) razstava najlepših ciperskih bizantinskih ikon, ki je sprico zanimanja ostala odprta še naprej in sem si jo poleg drugih zanimivosti tam tudi ogledal.

Brez grškega spremljevalca sem se s turškimi taksistom peljal pogledat izmed kulturnih spomenikov v turškem delu Nikozije: iz tatestrol sv. Sofije — eno najlepših primrkov srednjeveške francoske gotike na

Cipru — ki leži sredi revne turške Nikozije in je spremenjena v Selemijevo mosejo v čast sultana Selima II.), Izra res imenitne stavbe, ki si jo ogleda veliko tujih turistov, molita dva mirareta. Kljub spravevanju nisem mogel nikjer dobiti razglednice z njeno vnanostjo. — Na tej vožnji po turški četrti sem se ustavil in pogledal še v mali turški muzej. Razkazal mi ga je njegov upravnik. Nastal je v zgodnjem 17. stol. Podobno kot sarajevski turški del muzeja vsebuje predvsem etnografske znamenitosti: turške ciprske noše, stare napise in make- tpešohi derivate z njihovimi glasbil. V njem leže tudi grobovi 16 šefkov.

Zdaj pa k dnevnim izletom po Cipru naokrog, da si na kratko ogledamo še nekatere kulturne spomenike in znamenitosti ciperske podeželja. Najprej so me 3. julija popoldne odpeljali — moj vodnik Konstandidis, njegov rojak, učeni starejši sin Jorgos, mameško kot sodelavec nikozijskega radia, sicer po stroki in zanimanju arheolog, zgodovinar in vnet astronom (glede zadnjega konjčka bi se rad zaradi dopisovanja povezal z ustreznimi društvi in posamezniki pri nas) in taksistom Savo v Kirenijo severno od Nikozije. Vozili smo se po asfaltni cesti daleč naokrog, ker drži cesta, splejana naravnost, precej poti skozi ozemlje, ki ga kontrolirajo Turki, in bi imeli tam Grki lahko kakšne sitnosti ali bi jih lanko celo pridržali. Mesto Kirenija z okolico je vsekakor ena najslabovitajših pokrajin na Cipru — leži ob morju med gostimi nasadi oljk in gozdov pod skalnatimi hribovi. Tam je bilo staro kraljestvo, ki so ga v davnih časih ustanovili Grki s Peloponeza.

Ob pristanišču se razprostira zadnja velika trdnjava na otoku, ki so jo zgradili križarji, z visokim obzidjem in stolpi v omejenem sklopu, v obrambo proti obleganju Genovežancem. Izza masivnega oboka kuka mična bizantinska cerkva. Vendar so se te močne utrdbe pozneje brez boja vdale turškim osvajalcem. Blizu Kirenije zagledamo na višini za grčevjem na katerem namerava predsednik Makariot postaviti v naslednjih letih razsežen center miru, med cipresami in krasnimi oleandri slovečo srednjeveško opatijo v gotskem slogu, menda najlepši samostanski spomenik križarjev na vsem Vzhodu, Bellapais. Ko si jo pod vodstvom samostanske kustosa v tujščini doobra ogledamo, me prevzame s krasotami, ki spominjajo na najlepše francoske samostane in cerkve. Posnamem več fotografij in kupim v vasi pod njo, kjer prvič pijem najvosežo okusno brezaikohino mlečno — sadno pijačo juba, več razglednic.

MARJAN TAVCAR

Popotni zapis

Belorusija: Vojna in mir I.

Geografija z nekaj geopolitike

OD NAŠEGA MOSKOVSKEGA DOPISNIKA

MOSKVA, novembra — Ekspres »Belorusija« na beloruski postaji. Prvi jesenski mraz leze pod plašče in spremeljenci se prestopajo z noge na nogo: potrpeli je treba do odhoda vlaka in mu pomagati v »hvošta«, v rep, za srečo.

V kupelih diši po mlu, čistilnem sredstvu in dieselskem plinu. Stewardessa raznaša čaj, potniki se na hitro, površno seznanjajo, da bi legli spat in se zjutraj spet razšli. Med Moskvijo in Minskom leži sedemsto kilometrov in ekspres jih pospravi čez noč; nespečneži lahko vidijo samo nekaj zaspanih podeželskih postaj in ravnino, nad katero prav te dni plešejo snežinke, kot da bi nikoli ne hotele pasti na tla.

Minsk nas zjutraj, prespane in neprespane, radovedne in neprizadete, sprejme enoličen in siv. Dreve, skorajda edini okras tega mesta, ki je staro in mlado hkrati, se je že obletelo in Minsk je obupno podoben Moskvi. Zlaganemu in pompozno-klasicizmu sindikalnega doma kulture je botrovala ista roka, ki je ukasala graditi moskovsko univerzo in dom kulture v Varšavi.

Med Brestom in Moskvijo leži tisoč in še nekaj malega kilometrov in na tej razdalji bo naključni potnik ujel le malo takšnega, o čemer bo ob priložnosti pripovedoval prijateljem: za večino tistih, ki jih dožinjal ali radovednost zeneta od Varšave

proti vzhodu, so ti kilometri dolgi, naporni in predvsem — tranzitni. Kdor potuje z vlakom, Minska se prav opazil ne bo; kdor z avtomobilom, bo poskušal priti kar se da hitro do Moskve ali Varšave in še največ, kar se mu lahko pripeti, je, da bo v Minsku iscal prenočišča. Na poti pa bo opazil komaj kaj več kot Kurgan slave — nekaj kilometrov od beloruske prestolnice, na poti proti Moskvi — ter se skorajda obvezno vpraša: »Le kateri cepec je sel postavljat hrib v ravnino?«

Ce bi imel dovolj časa, bi mu na to vprašanje odgovorili. Na vprašanje, ali je bil v Belorusiji, pa bi potnik dvoumno odgovarjal: »Ne, pravzaprav pač: vozil sem se skozi Minsk...«

Soditi deželo po programu, ki ga za takšno priložnost pripravijo poklicnim častnikarim radovednežem in neobdiganega, je težavna reč. Pogovor v Gosplanu, ogled mesta, obisk muzeja pa ogled tovarne ali dveh, večer v teatru in cosilo v kolhoz — to je železni repertoar potovanj te vrste, in če bi se ravnal po njih, bi gladko lahko pomešal Kazahstan z Belorusijo in Karelofinsko avtonomno republiko z Dagestanom — iste številke in isti napredek, isto prizadevanje ustvariti dober vtis in isti izmikajoči odzivi na neprijetna vprašanja.

Kljub vsemu temu pa je Belorusija vseeno nekaj drugega in včasih celo nekaj več kot večina drugih republik Sovjetske zveze. Je — kar zadeva njen sedanjih obseg — mijaša od večine drugih; je tranzitna, ne le, kar zadeva turiste dandanašnjega dne, marveč tudi zgodovino; je partizanska in zato ni čudno, da so o njej tudi pri nas mnogo pisali; bila je najbolj požgana in najbolj je krvavela; in je zato tudi največje vstajala iz ruševin druge svetovne vojne.

Vojna... V obmejnem Brestu (ki pa ga tokrat nisimo videli) je še vedno ostalo nekaj ruševin tam, kjer je pred tridesetimi leti stala trdnjava. V sovjetske roke je prišla tisti čas, ko so daleč proti zahodu preostanki Poljske vojske v prvih septembrskih dneh leta 1939 divje branili obkoljeno Westerplatte in se vdali šele, ko je padla Varšava. Komaj tri leta kasneje je takšno usodo doživela trdnjava v Brestu; čeprav si Stalin do zadnjega ni mogel misliti, da je kaj takšnega mogoče.

V prvi svetovni vojni je Poljska svoje meje potisnila za 240 kilometrov vzhodnje od tako imenovane Curzonove narodnostne linije; Sovjetska zveza je bila po revoluciji oslabiljena in privolila je morala v ostre mirne zahteve, da je le ohranila tisto, kar se je ohranilo dalo. Pod politiko oblasti je tedaj prišlo skoraj pet milijonov Ukrajincev in milijon in pol Belorusov.

Podobna grozljiva priča je tudi Brest. Dandanašnje obmejno mesto je 22. junija 1941 vzdržalo prvi nalet Hitlerjevih vojakov in ko so bili nemški tanki že daleč na poti proti Moskvi, je brestska trdnjava še vedno stala. Podobno kot tri leta prej Westerplatte je vztrajala mesec dni; od štiristo vojakov garnizije jih je ostalo živih le kakih tristo.

Sicer pa je Brest idilično mesto s staro zgodovino. Nekaj južneje je meja, do katere sega Brest in prve naseljenice je očitno zbežalo deželstvo, da so drevo našli tako visoko na severu. Od tod menda ime. V zgodovini ga omenjajo že leta 1017, v šestnajstem stoletju pa so v njem podpisali sponzorno listino katoliški cerkvi in pravoslavni cerkvi zahodnih ruskih ozemelj. Ozemlje je bilo v zgodovini dostikrat sporno in so si ga lastili tako ruski bojarji kot tudi poljska slahita; slednja vse do zadnjega z več uspeha. Belorusija je bila še v devetem stoletju del kijevske Rusije. Ka-

tri leta. Dne 22. junija 1941 je Hitler na pogodbo o nenapadanjju gladko pozabil, ko je presenečenemu Stalinu poslal čez mejo svoje tanke. Sovjetski štabi so iz Moskve v noči pred napadom — tako poroča sovjetski zgodovinar Nkerič, ki pa je trenutno v nemolsti — še vedno opozarjali obmejne enote, naj »ne nasedajo provokacijam; Stalina so opozarjali Churchill, Sorge in njegovi obmejni poveljniki; iz Ankare je poročal Sulzberger, da se pripravlja vojna, »Pravda« pa je tri dni pred izbruhom objavila uvodnik z naslovom »Počitnice delavcev. Na jasno postavljeno vprašanje, ali naj vojska začne streljati na Nemce, če bodo vdrlili na sovjetsko ozemlje, so iz Moskve dobili odgovor: Ne nasedajte provokacijam in ne začenjate streljati. Prvo jasno povelje iz Moskve je prišlo šele tri ure po začetku vojne: zoper sovražnika je treba preiti v napad, vendar pa — ne na njegovo ozemlje, dokler ne bo za to dan poseben ukaz. Ta čas je 190 nemških divizij že krenilo in čeprav jim je stalo nasproti 170 sovjetskih divizij, so si v popolni zmagi prvih dni Nemci pridobili dovolj ozemlja, da so v kratkem lahko prodri prav pod Moskvo.

sneje so jo zavzeli litovski knezi, pa je kot kulturna Grčija barbarskim Rimljanom izročila svojo kulturo in v litovski kneževini je bila belorusčina uradni jezik vse dotlej, dokler se litovski knezi niso zvezali s Poljsko. »Kolonialna politika, nenadzorovano izkoriščanje in samovoljna slahita so se negativno odsvitali na razvoj gospodarstva »Belorusije«, piše monografija »Belorusija«, izdana pred kratkim v založbi Mysel, pri čemer dodaja, da je bil obstoj moskovske kneževine (prav tako fevdalne kot sta bili Poljska in Litva) predstavljal podporo beloruskega in ukrajinskega naroda v njihovem boju za osvoboditev.

Grozljive priče

Sovjetski zgodovinarji se pod vplivom politične konjunktore precej dajojo okoli vprašanja, v kolikšni meri je vsega tega kriv »shozhajina« Stalin. CK je ob petdeseti obletnici oktobrske revolucije poslal tezo, da je bila partija kljub nekaterim subjektivnim — mišljenim so očitno Stalimove — napakam vedno na pravi poti. Na podlagi te teze je v zadnjih dveh letih pognala občirna literatura, ki je od Stemenka preko Čakovskega vodila k Zukovu in ki je iz Stalina vnovič naredila vzornega vojskovodjo.

Toda ne glede na prizadevanje sovjetskih stalinističnih krogov priča srečanje z Belorusijo, z Belorusijo iz druge svetovne vojne, povsem drugače. Na vzorno urejenem spominskem centru v Hatnju je ploščad z večim ognjem razdeljena na štiri pravokotnike: na treh tri bele breze predstavljajo žive, na četrty večni ožen četrtno prebivalstva, ki je izgubila življenje v drugi svetovni vojni.

Podobna grozljiva priča je tudi Brest. Dandanašnje obmejno mesto je 22. junija 1941 vzdržalo prvi nalet Hitlerjevih vojakov in ko so bili nemški tanki že daleč na poti proti Moskvi, je brestska trdnjava še vedno stala. Podobno kot tri leta prej Westerplatte je vztrajala mesec dni; od štiristo vojakov garnizije jih je ostalo živih le kakih tristo.

Sicer pa je Brest idilično mesto s staro zgodovino. Nekaj južneje je meja, do katere sega Brest in prve naseljenice je očitno zbežalo deželstvo, da so drevo našli tako visoko na severu. Od tod menda ime. V zgodovini ga omenjajo že leta 1017, v šestnajstem stoletju pa so v njem podpisali sponzorno listino katoliški cerkvi in pravoslavni cerkvi zahodnih ruskih ozemelj. Ozemlje je bilo v zgodovini dostikrat sporno in so si ga lastili tako ruski bojarji kot tudi poljska slahita; slednja vse do zadnjega z več uspeha. Belorusija je bila še v devetem stoletju del kijevske Rusije. Ka-

'Iz monografije

Monografija nasploh vsebuje zgodovinski pristop, ki je na daleč obšel marksistične poglede na zgodovino, ki pa v SZ ni tako redke. Medtem ko monografija govori o nacionalnem in gospodarskem zatiranju, katerega žrtve je bila Belorusija pod — prav tako slovansko — Poljsko, hkrati ugotavlja, da je imela združitev s carstvom, to je fevdalno in imperialistično, Rusijo »v enotno centralizirano državo napredni pomen za politično, gospodarski in kulturni razvoj beloruskega naroda... Združitev Belorusije z Rusijo je ustvarilo realne možnosti za to, da je beloruska inteligencija lahko asimilirala zar najbolj bogato kulturo ruskega naroda« itd. itd.

Takšno »ravnosno razlikovanje ruskega imperializma od vseh drugih je, kot reče, pogostno. Tako so še manj kot leto dni tega pod akklamacijami vseh državnih organov zasedbo Bolgarije predstavili — s soglasjem in sodelovanjem Sofije seveda — kot osvobodjenje bratov Slovanov po bratih Slovanih in ne kot dejanje ruske carske ekspanzije na Balkan in k toplim morjem. Historičnega materializma je v takšnih traktatih res bolj malo; mnogo več je jalovega prizadevanja, da ruski narod (onaš stajši brate, so nam rekli v Gosplanu v Minsku) ostane pred zgodovino čist; da pa je narod čist, je kajpak jasno, saj so umazani le tisti, ki so mu vladali in ga izkoriščali prav tako kot kolonizirance na zahodu in na jugu.

Sicer pa je Brest zdaj obmejno mesto, ki si ga je malokdo natančneje ogleda:

vsem se preveč mudi proti Moskvi ali proti Varšavi. Severno od Bresta je še ena znamenitost, ki pa jo malokdo opazi: beloruski pragozod. Od evropskih pragozodov, ki jih, resnici na ljubo povedano, ni mnogo, je menda najbolj divji in najbolj zapuščen. Ime je dobil po stari trdnjavi Beli veži in je znan zato, ker v njem še vedno žive zobri. Se v minulemu stoletju so v njem lovili rosomaha in sobolje, zadnjega tura pa so ubili že leta 1627; dovolj znamenit dogodek, da so zabeležili tudi letopisci.

Tudi zobrom je slaba predla, ko so jih v prvi svetovni vojni Nemci nekaj polovili, nekaj pa odpeljali v svoje živalske vrte. Po vojni so v Nemčiji kupili štiri živali in jih spustili v pragozod; gozdarji pravijo, da so se kar lepo namnožili. Pozimi jim sicer pomagajo s krmo, pa kaj, je da bo evropski zober ostal živ.

Sicer pa je bila Belorusija v starodavnih časih trgovska dežela. Da je temu tako, pričajo mnoga imena, med drugim tudi Minsk, ki se je še pred nekaj desetletji imenoval Mensk, kar izvirna, kot so nam pojasnili, od besede menjati. V Orši, ki je geografski center Belorusije, se še od nekdanj križata dve poti: od zahoda proti vzhodu in od severa proti jugu — ta zadnja je jantami približnik povezovala z »Grčijo, kot pravijo še dandanes.

Orša je tudi mesto, kjer gričji in jezera severne Belorusije (še dolgo — po geološkem koledarju namreč — kar so bili tam izlemili) prehajajo v Polesje na jugu. Medtem ko je severna Belorusija bogata, je Polesje revno: relief je ravninski in voda nima odтока. Skoraj tretjina tega ozemlja je skupaj z zahodno Ukrajino že od nekdanj veljala za deželo revšine. In še dandanes imajo tam težave z zaposlovanjem, čeprav obzirno tet stvari nočejo reči brezposelnost.

Zato pa je v Polesju mnogo gob in za belorusko mizo skorajda ni jedi, na kateri ne bi bilo mnogo — in seveda okusno pripravljivi — gob.

Kar v Polesju ni na Zemlji, je menda pod njo; žal pa večji del tega še ni izkoriščen, če izvzamemo nafto, ki jo po natovalu že pošiljajo proti Zahodu, in pa velike zaloge šole, ki kalorično sicer ne zaleže toliko kot nafta, je pa cenena in jo je lahko kopati.

Belorusija ima dandanes 208.000 kvadratnih kilometrov ozemlja in devet milijonov

prebivalcev, manj kot pred začetkom druge svetovne vojne.

Tretjina tega ozemlja so gozdovi; imajo tri tisoč rek in štiri tisoč jezer. Tu so partizani. Med vojno so jim uničili 209 mest in rajonskih središč, 9200 vasi in 80 odstotkov stanovanjske površine; škoda bi znašala — preračunano — 75 milijard rubljev ali 35 letnih proračunov iz leta 1940. Ubito je bilo 2.230.000 ljudi; 390.000 so jih odpeljali na prisilno delo. Hitler je hotel vzhodni Lebensraum dobroti poštiti in Belorusi so plačali hudi račun. V vojski je služilo milijon sto tisoč Belorusov, partizani jih je 375.000 in okoli 70.000 jih je bilo v ilegali v mestih in centrkih. V stalagu 352 na Masjukovščini je bilo zaprtih 80.000 sovjetskih vojakov, ostajo jih je deset tisoč; Malij Trstenec pa je veljal za eno najhujših koncentracijskih taborišč.

O vsem tem govori edinstveni, izredno lepo urejeni muzej, posvečen drugi svetovni vojni. V Minsku so se večkrat pohvalili, da takšnega v SZ ni. V njem je med drugim, ki je ostalo za Nemci, moč najti tudi vojaško puško iz krajevske tovarne.

Med ekspanzijo, ki ponazarjajo zadnjo fazo operacij Rdeče armade, so tudi veliki panoi z zemljevidi operacij pri osvoboditvi vzhodnoevropskih dežel: Poljske, Nemčije, Češkoslovaške, Romunije, Madžarske in Bolgarije ter — Jugoslavije. Toda zemljevid Jugoslavije je močno zreduciran na Beograd in njegovo panonsko zaledje. Spremljevalca vprašam, zakaj tako okrnjeno: pojasni mi, da gre za operacije Rdeče armade, in doda: »Saj drugo ste menda osvobodili sami.«

Pa vendar me moti, ko berem legendo k zemljevidu. Pod naslovom »Osvoboditev Jugoslavije« je moč prebrati, da se ta »osvoboditev Jugoslavije« sestoji iz naslednjega: beograjsko operacijo so skupaj izvedle vojske 2. in 3. ukrajinske fronte, namnoosvobodilne armade Jugoslavije in druge bolgarske armade... Kot rezultat te operacije je bil osvobojen del Srbije z glavnim mestom Jugoslavije, Beogradom. Nastal je ugoden položaj za izgon sovražnika s celotnega ozemlja Jugoslavije.

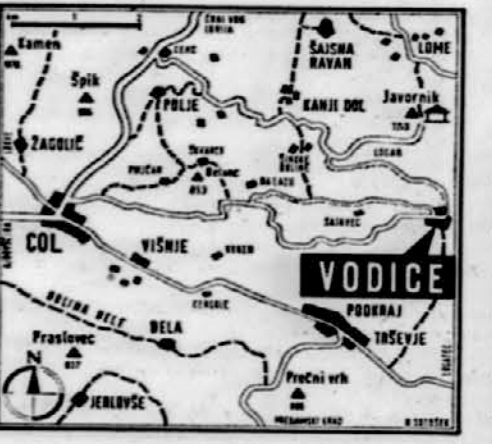
Prebiram legendo in razmišljam: mar je »osvoboditev Jugoslavije« res samo v tem, ali pa je bila to samo »beograjska operacija«?

MARJAN SEDMAK

Izlet tedna

Samote pod Kraljevim vrhom

Jeseni in na pomlad je tam prav lepo. Poizni pa bo ne le precej snega, temveč bo tudi kar preveč burje. Pravijo, da se v teh gorah burja rojeva in se potem od tu podi nizdol v Vipavsko dolino. Kot, v katero smer so namenjeni, je bolj suh kakor

moker, saj so le na koncu močni izviri, a kmalu poniknejo.

Izhodišče izleta je Col; prav tisti visoki in vetrovni Col, ki se dviga kakor balkon nad vedno zeleno dolino ob Vipavi. Iz Cola zavije cesta v Vodice prav na robu naselja, ko smo se že napotili proti Crnemu vrhu. Kakoga posebnega kačipot ni, zato se spomnite na pregovor, da beseda ni konj. Cesta se potem vije in vije po idilični zeleni dolini, ki jo obrobija preproga že povsem zlatorumenih host. Cesta je kar dobra; seveda je makadamška, a ker ni tod nobenega tovornega in avtobusnega prometa, ni skoraj nič poskodovana. Bolj ko se peljemo v globino, bolj je cesta ozka in manj oskrbovana, a še vedno ni taka kakor nekatere naše glavne ceste, ki se dičijo celo s kakim aredom.

Od same vasi Vodice boste videli bore malo, saj je to raztreseno naselje, ima komaj 13 his (okrog šdeset prebivalcev), pa se te so tu in tam po dolini in po samotnih siemena. Seveda ni v dolini nobene gostine, a ce se boste znali domeniti, boste lahko poskusili dober in zares domač pršut ter sivojrstven ovčji sir.

Na južni strani dolino obrobilja Korenov vrh. Krizna gora in na koncu se Streliški vrh, ki so ga svoj čas imenovali Kraljevi vrh (1264 m). Nekateri verjamejo, da je nekod prav z njega langobardski kralj Alboin prvič uzel Vipavsko dolino. Na severni strani doline pa se dvigajo Belunc, Suhi vrh, Spik in Smrekov vrh.

Podjetnejši se bodo lahko iz Vodice zapeljali v Kanji dol in od tam tik pod vrh Zapovnika, odkoder se vidi hkrati Ljubljana in pa morje.

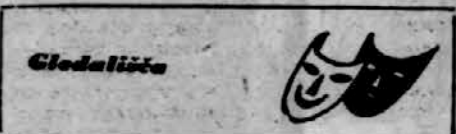
DRAGO KRALJ

UNICEVALNI POHOD
Del pokrajine med Bialystokom in Minskom junija in julija 1941

KULTURNI KOLEDAR

LJUBLJANA

DRAMA SNG

Nedelja, 9. novembra, ob 15.: Michel de Ghelderode: RDECA MAGLIA (farsa). Abonma Nedeljski popoldnevski in izven. Vstopnice so tudi v prodaji.

Ponedeljek, 10. novembra, ob 20.: Jean Giraudoux: AMFITRION 38 (komedija). Abonma TSE 3.

Torek, 11. novembra, ob 19.30: Michel de Ghelderode: RDECA MAGLIA (farsa). Abonma A in izven. Vstopnice so tudi v prodaji.

Sreda, 12. novembra, ob 20.: Jean Giraudoux: AMFITRION 38 (komedija). Abonma Dijaški 4 večerni.

Cetrtek, 13. novembra, ob 19.30: Michel de Ghelderode: RDECA MAGLIA (farsa). Abonma B in izven. Vstopnice so tudi v prodaji.

Petek, 14. novembra, ob 19.30: Michel de Ghelderode: RDECA MAGLIA (farsa). Abonma ZSJ 1 in izven. Vstopnice so tudi v prodaji.

Sobota, 15. novembra, ob 19.30: Jean Giraudoux: AMFITRION 38 (komedija). Izven abonmaja. Vstopnice bodo v prodaji od srede, 12. novembra dalje.

Dohodek od predstave AMFITRION 38 v soboto, 15. novembra, je Drama SNG namenila kot pomoč Banjaluki.

MALA DRAMA SNG

(vhod iz Igriške ulice)

Ponedeljek, 10. novembra, ob 20.: Jean Genet: SLUŽKINJA. Izven abonmaja. Upriporitev absolutov Akademije za gledališče v Ljubljani pod vodstvom izred. prof. Vide Juvanove. Vstopnice so v prodaji pri blaginji v Drami po smotni ceni 10 din. Dijaški in študentski, ki predloži dijaško izkaznico oz. indeks, imajo 50 odst. popusta.

Torek, 11. novembra, ob 20.: Dušan Jovanovič: ZNAMKE, NAKAR SE EMILJA... Izven abonmaja. Vstopnice so v prodaji pri blaginji v Drami. Mladini do 18 let neprimerno.

Cetrtek, 13. novembra, ob 20.: Dušan Jovanovič: ZNAMKE, NAKAR SE EMILJA... Izven abonmaja. Vstopnice so v prodaji pri blaginji v Drami. Mladini do 18 let neprimerno.

Sobota, 15. novembra, ob 20.: Dušan Jovanovič: ZNAMKE, NAKAR SE EMILJA... Izven abonmaja. Vstopnice so v prodaji pri blaginji v Drami. Mladini do 18 let neprimerno.

OPERA IN BALET SNG

Nedelja, 9. novembra, ob 15.: Balet NAVI-HANKA. Abonma red N in izven. Vstopnice so še na voljo.

Torek, 11. novembra, ob 19.30: Weill: VZPON IN PROPAD MESTA MAHAGON. NYJA. Abonma red K in izven. Vstopnice so tudi v prodaji.

Sreda, 12. novembra, ob 19.30: Bizet: CARMEN. Zaključena predstava za TS. V prodaji so vsa stojišča.

Cetrtek, 13. novembra, ob 19.30: Puccini: TURANDOT. Abonma red H in izven. Vstopnice so tudi v prodaji.

Petek, 14. novembra, ob 15.30: Balet NAVI-HANKA. Abonma red Popoldanski in izven. Nekaj vstopnic je v prodaji.

Sobota, 15. novembra, ob 19.: Giordano: ANDRE CHENIER. Abonma red Sobota in izven. Nekaj vstopnic tudi v prodaji.

Nedelja, 16. novembra, ob 15.: Balet: NAVI-HANKA. Abonma red Nedeljski popoldanski in izven. Vstopnice so tudi v prodaji.

MESTNO GLEDALIŠČE LJUBLJANSKO

Gledališka pasaža

Nedelja, 9. novembra, ob 10.30: Vaša matineja. SEPTALA SEM TVOJE IME. Recital ljubezenske poezije preprostih ljudstev. ZKPO Lj-Center.

ob 15.: N. Simon: BOŠA V PARKU (komedija). Abonma kolektivni E in izven. Vstopnice tudi v prodaji.

ob 19.30: N. Simon: BOŠA V PARKU (komedija). Abonma kolektivni G in izven. Vstopnice tudi v prodaji.

Torek, 11. novembra, ob 19.30: E. Anderson: VES, DA TE NE SLISIM, CE TECE VODA (komedija). Abonma Mladinski II in izven. Vstopnice tudi v prodaji.

ob 19.30: E. Albee: VRT. Gostovanje v Prešernovem gledališču v Kranju.

Sreda, 12. novembra, ob 15.30: N. Simon: BOŠA V PARKU (komedija). Abonma Sreda — popoldanski (upokojenci) in izven. Vstopnice tudi v prodaji.

ob 19.30: N. Simon: BOŠA V PARKU (komedija). Abonma ZSJ in izven. Vstopnice tudi v prodaji.

Cetrtek, 13. novembra, ob 20.: E. Anderson: VES, DA TE NE SLISIM, CE TECE VODA (komedija). Abonma TS in izven. Vstopnice tudi v prodaji.

ob 16. in 19.30: E. Albee: VRT. Gostovanje v Prešernovem gledališču v Kranju.

Petek, 14. novembra, ob 19.30: E. Anderson: VES, DA TE NE SLISIM, CE TECE VODA (komedija). Abonma Petek — A in izven. Vstopnice tudi v prodaji.

ob 16. in 19.30: E. Albee: VRT. Gostovanje v Prešernovem gledališču v Kranju.

Sobota, 15. novembra, ob 19.30: N. Simon: BOŠA V PARKU (komedija). Abonma kolektivni C in izven. Vstopnice tudi v prodaji.

MLADINSKO GLEDALIŠČE

Torek, 11. novembra, ob 17.: Aleksander Popović: RDECA KAPICA. Za o. s. »Alojz Keber in izven.

Petek, 14. novembra, ob 10.30: Aleksander Popović: RDECA KAPICA. Zaključena predstava za o. s. »Tone Cufare.

Nedelja, 16. novembra, ob 9.30: Aleksander Popović: RDECA KAPICA. Za Abonma »Nedelja».

SENTJAKOBKO GLEDALIŠČE

Mestni dom

Sobota, 8. novembra, ob 19.30: Molière: SCAPINOVE ZVLJACE, komedija. Red B in izven.

Nedelja, 9. novembra, ob 16.: Finigar-Frantar: DEKLA ANCKA. Ljudska igra. Popoldanska predstava. Izven.

ob 19.30: Molière: SCAPINOVE ZVLJACE.

KOMEDIJA. Večerna predstava. Izven.

Sreda, 12. novembra, ob 18.: Finigar-Frantar: DEKLA ANCKA. Ljudska igra. Zaključena predstava.

Cetrtek, 13. novembra, ob 17.: Molière: SCAPINOVE ZVLJACE, komedija. Red E.

Petek, 14. novembra, ob 19.30: Molière: SCAPINOVE ZVLJACE, komedija. Izven.

Sobota, 15. novembra, ob 19.30: Finigar-Frantar: DEKLA ANCKA. Ljudska igra. Red C in izven.

Nedelja, 16. novembra, ob 16.: Nestroy-RAZTEGANO SRCE. Komedija. Popoldanska predstava. Izven.

ob 19.30: Molière: SCAPINOVE ZVLJACE, komedija. Večerna predstava. Izven.

FESTIVAL

Nedelja, 9. novembra, ob 10.: Viteška dvorana KRIZANK: mestna konferenca ZMS in Glasbena mladina Slovenije, osnovna skupnost Ljubljana, prirejata kulturno matinejo za ljubljansko mladino. Sodelujejo: Stane Sever, Ladko Korčec, Sonja Hočevar, Rajko Koritnik, Zdenka Lukec. Program bo komentiral Branko Dobravc.

Na sprejedu odločki iz oper: Donizetti, Rossini, Puccini, Smetana, Mosarta ter samospeli Pavčina in Simoniti.

Torek, 11. novembra, Viteška dvorana KRIZANK: koncert romunškega ansambla ARS NOVA — za beli abonma. Program: Enesco, Rave, De Falla, Stravinski, Taranu, Ramová. Dirigent bo Cornel Taranu. Nastopila bosta sopranistka Angela Kriza in pianist Herald Enghluriu.

CELJE

SLOVENSKO LJUDSKO GLEDALIŠČE CELJE

Nedelja, 9. novembra, ob 16.: Jurčić-Inkret: DESETI BRAT. Gostovanje v Trstu.

Torek, 11. novembra, ob 10.: Jurčić-Inkret: DESETI BRAT. Zaključena predstava za osnovne šole: Rogatec, Silvnica, Sladka gora in Posebno osnovno šolo Celje.

ob 19.30: Sartre: NEPOKOPANI MRTVECI. (Lucie: Marjana Krošliva). Torkov abonma in izven.

Sreda, 12. novembra, ob 17.: Sartre: NEPOKOPANI MRTVECI. (Lucie: Jana Šmidova). Abonma za upokojence in izven.

Cetrtek, 13. novembra, ob 10.: Jurčić-Inkret: DESETI BRAT. Zaključena predstava za Osnovno šolo Prebold in I. osnovno šolo Celje.

Cetrtek, 13. novembra, ob 15.: Jurčić-Inkret: DESETI BRAT. Zaključena predstava za DČ Celje in osnovni šoli Vrnsko ter Sempteter.

Petek, 14. novembra, ob 16. in 19.30: Jurčić-Inkret: DESETI BRAT. Gostovanje v Zagorju.

Sobota, 15. novembra, ob 15.30: Sartre: NEPOKOPANI MRTVECI. (Lucie: Marjana Krošliva). 1. šolski abonma in izven.

ob 19.30: Sartre: NEPOKOPANI MRTVECI. (Lucie: Jana Šmidova). Sobotni abonma in izven.

Nedelja, 16. novembra, ob 10.: Jurčić-Inkret: DESETI BRAT. 2. nedeljski šolski abonma in izven.

ob 15.30: Jurčić-Inkret: DESETI BRAT. Izven abonmaja. Vstopnice bodo v prodaji dan pred predstavo od 17.30 do 19.30 in na dan predstave dve ure pred začetkom. Rezervacije po telefonu 29-60.

MARIBOR

SLOVENSKO NARODNO GLEDALIŠČE

Ponedeljek, 10. novembra, ob 19.30: Cankar: LEPA VIDA. Za Pedagoško akademijo in izven.

Torek, 11. novembra, ob 19.: Čajkovski: PIKOVA DAMA. Za red Rdeči abonma.

Sreda, 12. novembra, ob 15.: Rossini: SE-VILJSKI BRIVEC. Za Delavsko univerzo.

ob 20.: Kosak: LEGENDA O SVETEM CHE. Za red Beli.

Cetrtek, 13. novembra, ob 19.30: Kozak: LEGENDA O SVETEM CHE. Za red Modri.

Petek, 14. novembra, ob 19.30: Spewack: NASI TRLJE ANGELI. Gostovanje v Ljutomeru.

ob 19.30: Verdi: RIGOLETTO. Red Premierski.

Sobota, 15. novembra, ob 19.30: Čajkovski: PIKOVA DAMA. Za red Sobota.

Nedelja, 16. novembra, ob 19.30: Spewack: NASI TRLJE ANGELI. Gostovanje v G. Radgoni.

KRANJ

PREŠERNOVO GLEDALIŠČE KRANJ

Nedelja, 9. novembra, ob 16.: I. Cankar: HLAPCI. Izven.

Torek, 11. novembra, ob 19.30: E. Albee: VRT. Red Premierski. Gostuje Mestno gledališče ljubljansko.

Cetrtek, 13. novembra, ob 16.: E. Albee: VRT. Za Gimnazijo Kranj.

ob 19.30: E. Albee: VRT. Red Kolektivni I.

ob 19.30: E. Albee: VRT. Red Kolektivni II.

Gostuje Mestno gledališče ljubljansko.

ob 19.30: I. Cankar: HLAPCI. Gostovanje v Radovljici.

Sobota, 15. novembra, ob 19.30: I. Cankar: HLAPCI. Gostovanje na Bledu.

ŠKOFJA LOKA

EKSPERIMENTALNO GLEDALIŠČE ŠKOFJA LOKA

Torek, 11. novembra, ob 18.30: Sartre: ZAPRTA VRATA. Režija Peter Jamnik. Zaključna za Gimnazijo Škofja Loka.

Cetrtek, 13. novembra, ob 18.30: Sartre: ZAPRTA VRATA. Režija Peter Jamnik. Zaključna predstava za Gimnazijo Škofja Loka.

Petek, 14. novembra, ob 20.: Sartre: ZAPRTA VRATA. Režija Peter Jamnik. Izven.

Sobota, 15. novembra, ob 20.: Sartre: ZAPRTA VRATA. Režija Peter Jamnik. Izven.

Predstave so v galeriji na Loškem gradu.

LUTKOVNO GLEDALIŠČE LJUBLJANA

Marionete, Levstikov trg 2

Nedelja, 9. novembra, ob 11.: Marjan Marinc: KRASEN CIRKUS. Izven.

ob 15.: Marjan Marinc: KRASEN CIRKUS. Izven.

Cetrtek, 13. novembra, ob 11.: Marjan Marinc: KRASEN CIRKUS. Zaključena za Osnovno šolo »Tone Cufare.

Nedelja, 16. novembra, ob 11.:

Marjan Marinc: KRASEN CIRKUS. Izven.

ob 15.: Marjan Marinc: KRASEN CIRKUS. Izven.

Ročne jutke, Resljeva c. 36

Sobota, 8. novembra, in nedelja, 9. novembra zaradi bolezni ZAPETO!

Sobota, 15. novembra, ob 17.: Marjan Belina: UZALJENI MEDVEDEK. Izven.

Nedelja, 16. novembra, ob 17.: Marjan Belina: UZALJENI MEDVEDEK. Izven.

Predpogodnja vstopnica za obe gledališči je vsak dan, razen nedelje in praznika, od 10. do 12. ure na upravi gledališča, Resljeva c. 36 in pol ure pred pričetkom predstave pri blaginji gledališča. Rezervacije vstopnic po tel. št. 312-020.

MARIBOR

LUTKOVNO GLEDALIŠČE MARIBOR

KUD Jože Hermanko

Rotovški trg 2

Nace Simončič — Jože Pengov: MED-VEIDA LOVIMO

Nedelja, 9. novembra, ob 10. Izven.

Ponedeljek, 10. novembra ob 17. za osnovni šoli Slavka Slandra in Maksa Durjava.

Torek, 11. novembra, ob 15.30 za osnovno šolo Borisa Kidriča

Sreda, 12. novembra, ob 16. za osnovno šolo Martin Konšak — Tezno.

Cetrtek, 13. novembra, ob 16. za osnovno šolo Janka Padežnika — Studenci

Petek, 14. novembra ob 16. za osnovno šolo Karmnica

NOVO MESTO

DOLENSKI MUZEJ IN GALERIJA, Novo mesto

— V muzeju so odprta stalna muzejska zbirka: arheološka, zgodovinska, kulturno zgodovinska in obdobje NOB. V arheološki zbirki je že razstavljen del bogatih najdb iz lanskeletnih in letošnjih izkopavanj halštatskih gomil in latenskih grobov v Kandiji.

Ljubljana

NARODNI MUZEJ LJUBLJANA

— Odprte so stalne arheološke zbirke in občasna razstava »Svetilna« — Razstava obsega 300 eksponatov in 45 fotopovečav, ki prikazujejo historični razvoj svetlobnih teles od prazgodovine — ognja, do modernih časov električne svetilke. Ob razstavi je izšel obširen katalog s 33 ilustracijami. Muzej je odprt vsak dan razen ponedeljka od 9. do 13. ure, v sredo in petek pa tudi popoldan od 16. do 19. ure. Ogled zbirke Narodnega muzeja je brezplačen.

V MUZEJU LJUDSKE REVOLUCIJE v Ljubljani je odprta stalna razstava o razvoju naprednega delavskega gibanja 1918—1941 ter ljudske revolucije 1941—1945 na Slovenskem. Muzej je odprt od 9. do 17. ure, ob nedeljah od 9. do 12.30 in od 14.30 do 17. ure. Ob ponedeljkih in v slabem vremenu je muzej zaprt.

V SLOVENSKEM ETNOGRAFSKEM MUZEJU v Ljubljani bo v sredo ob 18. uri otvoritev razstave »20 let nemške demokratične republike« — Razstava bo sliha ogledača razstavo »Kraška hiša«. Muzej je odprt vsak dan razen ponedeljka od 9. do 13. ure, ob sredo in petek tudi popoldne od 16. do 19. ure.

MULJAVA IN PRAPROCE pri Grosupljem, Slovenski etnografski muzej vabi na ogled Jurčičevega doma na Muljavi in spominske sobe pisatelja Louisa Adamiča v gradu Pra-proče pri Grosupljem.

MUZEJ GRAD PODSMREKA PRI VISNJI GORI. V prenovljenem gradu Podsmreka so odprte narodopisne zbirke Slovenskega etnografskega muzeja. Posebej opozarjamo na prodajni salon, kjer obiskovalci lahko kupijo značilne slovenske etnografske predmete ali kopije izvornih predmetov. Muzej je odprt vsak dan od 9. do 17. ure, v nedeljo pa od 10. do 17. ure.

MESTNI MUZEJ — Razstavi »Zgodovinski pregled arheoloških dob iz Ljubljane« in »Zbirka stilskega pohištva od gotike do bidermajerja« sta odprti vsako nedeljo in vsak torek od 9. do 12. ure, vsak četrtek pa od 9. do 12. ure in od 15. do 18. ure. Po predhodnem obvestilu sta za večje skupine in šole razstavi odprti vsak dan.

RESTAVIRANA RIMSKA STAVBA na Jakopičevem vrtu v Ljubljani, Mirje 4, je odprta vsak dan, razen ponedeljka, od 10. do 12. ure in od 15. do 17. ure. Vabljeni!

ZEMLJEPIŠNI MUZEJ V LJUBLJANI. Trg francoske revolucije 7-II, ima odprto razstavo »Razvoj Ljubljane na karti in slikki. Muzej je odprt vsak delavnik, razen sobote, od 9. do 13. ure, ob ponedeljkih in sredo tudi popoldne od 17. do 19. ure. Skupinski obiski po dogovoru tudi izven tega časa. V navedenem času je odprta tudi knjižnica in arhiv z dokumentacijo.

Razstava »Pajki — njihove mreže in strup« v PRIPRODOŠLOVNEM MUZEJU SLOVENIJE, Ljubljana, Trg herojev 1, bo še nadalje odprta. Muzej je odprt vsak dan razen ponedeljka od 9. do 13. ure, ob sredo in petek pa od 16. do 19. ure.

TEHNIŠKI MUZEJ SLOVENIJE ima svoje zbirke v gradu Bistra pri Vrhniki, to je 22 km od Ljubljane. Odprti so naslednji oddelki: gozdarski, lesni, lovski, elektro-strojni in kovski. Obiskovalci vabimo, da si ogledajo tudi občasno razstavo PRVI TEKSTILNI INDUSTRIJSKI OBRATI NA SLOVENSKEM, muzejski park z ribnikom, stražni stolp in gozd s številnimi lovskimi napravami. Muzejske zbirke so odprte vsak dan, razen ponedeljka, od 8. do 13. ure, v četrtek in v nedeljo pa od 8. do 18. ure.

Planetarij je v palači ljubljanske univerze, Trg revolucije 11, vhod z dvorišča in je od 1. maja dalje odprt za javnost. Šolske ekskurzije in skupine več kot 10 oseb lahko obiščejo planetarij vse dni v tednu, vendar je potrebna prijava vsaj dva dni pred začeljenim časom. Pisarne prijave pošiljate na upravo muzeja: Tehniški muzej Slovenije, Ljubljana, Parnova 33 ali po telefonu 321.383 ali 317.588.

MARIBOR

Razstava »Uniforme v zgodovini v Pokrajinskem muzeju v Mariboru«

je odprta vsak dan od 9. do 13. ure, ob nedeljah od 9. do 13. ure.

GORIČANE

V muzeju GORIČANE pri Medvodah so odprte stalne zbirke in razstavi: Ljudska umetnost Indonezije iz zbirke Vere in dr. Aleša Beblerja ter Zbirka Dušana Kvedra-Tomaža. V nedeljo, 9. novembra bo ob 15. uri predavanje Klare Kosove o Ikbani. Ob 16. uri bo predvajanje barvnih filmov

o Indoneziji in predstava senčnih lutk. Muzej je odprt ob delavnikih razen ponedeljka od 9. do 12. ure in od 15. do 18. ure, v nedeljo pa od 10. do 13. in 15. do 19. ure.

KRANJ

GORENJSKI MUZEJ V KRANJU.

Mestni hiši je odprta stalna arheološka, kulturno-zgodovinska in umetnostno-zgodovinska zbirka, v Galeriji v Mestni hiši pa dokumentarna razstava ob desetletnici delavskih univerz.

V baročni stavbi v Tavčarjevi ul. 43 je v I. nadstropju na ogled republiška zbirka: Slovenska žena v revoluciji in v II. nadstropju etnografska razstava Planšarska kultura na Gorenjskem.

V Prešernovi hiši je odprt Prešernov spominski muzej. V galeriji v isti stavbi razstavlja slikarska dela Greta Pečnik iz Pirana, v kleti pa Nejc Slapar iz Kranja.

Razstave v galerijah so odprte vsak dan od 10. do 12. in od 17. do 19. ure, stalne zbirke pa od 17. do 19. ure, v sobotah, nedeljah, sredo in praznikih pa tudi od 10. do 12. ure.

NOVO MESTO

DOLENSKI MUZEJ IN GALERIJA, Novo mesto

— V muzeju so odprta stalna muzejska zbirka: arheološka, zgodovinska, kulturno zgodovinska in obdobje NOB. V arheološki zbirki je že razstavljen del bogatih najdb iz lanskeletnih in letošnjih izkopavanj halštatskih gomil in latenskih grobov v Kandiji.

Ljubljana

NARODNA GALERIJA

— Stalna zbirka starejših slovenske umetnosti od srednjega veka do impresionizma je odprta vsak dan, razen ponedeljka, od 10. do 18. ure in v nedeljo od 10. do 13. ure.

MALA GALERIJA V LJUBLJANI — V Mali galeriji je odprta razstava slik, ki jih nastavlja Anton RENNIG. Mala galerija je odprta vsak dan med 10. in 20. uro.

KOSTANJEVICA NA KRKI — LAMUTOV LIKOVNI SALON — I. GRAFIČNI BIENALE JUGOSLOVANSKIH OTROK. Razstava je odprta v nedeljo od 10. do 12. ure in od 14. do 17. ure, za skupine pa ob vsakem času. Svoj prihod je treba najaviti v pisarni ravnateljske šole v Kostanjevici.

GALERIJA FORME VIVE v Kostanjevici je odprta ob vsakem času. Skupinam je na voljo vodstvo po razstavi, kar pa je treba vnaprej najaviti.

GORJUPOVA GALERIJA — stalna zbirka več sto umetniških del, ki jih je darovalo nad sto umetnikov iz raznih delov sveta je odprta vsak dan od 7. zjutraj do 19. zvečer.

Koncerti

LJUBLJANA

SLOVENSKA FILHARMONIJA priredi v ponedeljek, 10. t. m. in v torek 11. t. m. prvo serijo abonmajske koncertov za mladino. Na sponoru bosta Beethovova Romanca za violino in orkester. P-duru s sodelovanjem solista TOMAZA LORENZA in Dvojakova simfonija »iz novega sveta«. Dirigiral bo MARKO MUNIH. Dne 10. t. m. ob 16.30 uri bo koncert za EKONOMSKO SREDNJO SOLO in za VZGOJITELJSKO SOLO, istega dne ob 20. uri za II. gimnazijo, za EKONOMSKO SREDNJO SOLO, PEDAGOŠKO AKADEMIJO, STROJNO STROKO TEHNIČNE SOLE, SOLSKI CENTER ZA VZGOJO PISARNIŠKIH KADROV in za DOM TEHNIČNIH SOL. V torek dne 11. t. m. ob 16. uri pa bo koncert za 2ELEZARSKI IZOBRAZEVALNI CENTER PRI ZELEZARJI iz Jesenice.

MOZARTOV VEČER — Divertimento v F-duru, Koncert za klarinet in orkester, »Maša ob kronanju« — v izvedbi Mestnega orkestra iz Dubrovnika pod vodstvom Antona Nantua in v četrtek, 13. novembra ob 20.15 v Filharmoniji. Sodeloval bo komorni zbor RTV Zagreb ter solista Pietro Cavallieri (klarinet), Ljiljana Molnar — Talaj (sopran), Marijana Radev (alt), Zvonimir Prčić (tenor) in Franjo Petrušanec (bas). To bo druga prireditelj v ciklu glasbenih večerov RTV Ljubljana. Vstopnice dobiti v Filharmoniji.

MOZARTOV VEČER — Divertimento v F-duru, Koncert za klarinet in orkester, »Maša ob kronanju« — v izvedbi Mestnega orkestra iz Dubrovnika pod vodstvom Antona Nantua in v četrtek, 13. novembra ob 20.15 v Filharmoniji. Sodeloval bo komorni zbor RTV Zagreb ter solista Pietro Cavallieri (klarinet), Ljiljana Molnar — Talaj (sopran), Marijana Radev (alt), Zvonimir Prčić (tenor) in Franjo Petrušanec (bas). To bo druga prireditelj v ciklu glasbenih večerov RTV Ljubljana. Vstopnice dobiti v Filharmoniji.

MOZARTOV VEČER — Divertimento v F-duru, Koncert za klarinet in orkester, »Maša ob kronanju« — v izvedbi Mestnega orkestra iz Dubrovnika pod vodstvom Antona Nantua in v četrtek, 13. novembra ob 20.15 v Filharmoniji. Sodeloval bo komorni zbor RTV Zagreb ter solista Pietro Cavallieri (klarinet), Ljiljana Molnar — Talaj (sopran), Marijana Radev (alt), Zvonimir Prčić (tenor) in Franjo Petrušanec (bas). To bo druga prireditelj v ciklu glasbenih večerov RTV Ljubljana. Vstopnice dobiti v Filharmoniji.

MOZARTOV VEČER — Divertimento v F-duru, Koncert za klarinet in orkester, »Maša ob kronanju« — v izvedbi Mestnega orkestra iz Dubrovnika pod vodstvom Antona Nantua in v četrtek, 13. novembra ob 20.15 v Filharmoniji. Sodeloval bo komorni zbor RTV Zagreb ter solista Pietro Cavallieri (klarinet), Ljiljana Molnar — Talaj (sopran), Marijana Radev (alt), Zvonimir Prčić (tenor) in Franjo Petrušanec (bas). To bo druga prireditelj v ciklu glasbenih večerov RTV Ljubljana. Vstopnice dobiti v Filharmoniji.

MOZARTOV VEČER — Divertimento v F-duru, Koncert za klarinet in orkester, »Maša ob kronanju« — v izvedbi Mestnega orkestra iz Dubrovnika pod vodstvom Antona Nantua in v četrtek, 13. novembra ob 20.15 v Filharmoniji. Sodeloval bo komorni zbor RTV Zagreb ter solista Pietro Cavallieri (klarinet), Ljiljana Molnar — Talaj (sopran), Marijana Radev (alt), Zvonimir Prčić (tenor) in Franjo Petrušanec (bas). To bo druga prireditelj v ciklu glasbenih večerov RTV Ljubljana. Vstopnice dobiti v Filharmoniji.

MOZARTOV VEČER — Divertimento v F-duru, Koncert za klarinet in orkester, »Maša ob kronanju« — v izvedbi Mestnega orkestra iz Dubrovnika pod vodstvom Antona Nantua in v četrtek, 13. novembra ob 20.15 v Filharmoniji. Sodeloval bo komorni zbor RTV Zagreb ter solista Pietro Cavallieri (klarinet), Ljiljana Molnar — Talaj (sopran), Marijana Radev (alt), Zvonimir Prčić (tenor) in Franjo Petrušanec (bas). To bo druga prireditelj v ciklu glasbenih večerov RTV Ljubljana. Vstopnice dobiti v Filharmoniji.

MOZARTOV VEČER — Divertimento v F-duru, Koncert za klarinet in orkester, »Maša ob kronanju« — v izvedbi Mestnega orkestra iz Dubrovnika pod vodstvom Antona Nantua in v četrtek, 13. novembra ob 20.15 v Filharmoniji. Sodeloval bo komorni zbor RTV Zagreb ter solista Pietro Cavallieri (klarinet), Ljiljana Molnar — Talaj (sopran), Marijana Radev (alt), Zvonimir Prčić (tenor) in Franjo Petrušanec (bas). To bo druga prireditelj v ciklu glasbenih večerov RTV Ljubljana. Vstopnice dobiti v Filharmoniji.